

ŽUPNA KATEHEZA U OBNOVI ŽUPNE ZAJEDNICE

Uključivanje vjernika laika u pastoralno djelovanje župne zajednice

IVICA PAŽIN*

Katolički bogoslovni fakultet
268:262.2

Izvorni znanstveni rad

Teologija u Đakovu
2004.

Đakovo, Hrvatska

Sveučilišta u Zagrebu

UDK

Primljeno: rujan

Sažetak

Poimanje župne zajednice, njezinoga života i rada, čini se, vrlo je jasno definirano i određeno. No unatoč izvrsnim zaključcima pojedinih dokumenata Drugoga vatikanskog koncila, kao i mnogih drugih kasnijih pastoralnih i katehetskih smjernica, a u najnovije vrijeme i dokumenta Hrvatske biskupske konferencije «Župna kateheza u obnovi župne zajednice-Plan i program», postajemo svjesni da je dosadašnje «tkivo Crkve – župna zajednica» ona zajednica pred kojom se prostire put iz «zbrinute» u angažiranu zajednicu, ako uistinu želi biti živo tkivo evanđelja i Radosne vijesti. Župna kateheza, kao i uključivanje vjernika laika, a kroz prizmu promišljanja uloge svećenika u cjelokupnom procesu, samo su neki od elemenata o kojima se u okviru ovoga članka želi progovoriti. U bojazni da «kad već ne možemo promijeniti činjenice, promijenimo izraze», članak donosi promišljanja o župnoj zajednici s teološkog i ekleziološkog aspekta, uloženi novoga Programa za župnu katehezu, uloženi svećenika i vjernika laika u obnovi lica župne zajednice, a sve to najprije kroz prizmu župne zajednice, zatim bazičnih zajednica, odnosno živih vjerničkih krugova. Temeljni izazov pred kojim se nalazimo nije svakako u promišljanju svećenika i njegova odnosa prema katehezi. Pravi se izazov ne sastoji čak ni u tome da razmišljamo kako i na koji način te u kojoj mjeri uključiti vjernike laike u aktivno pastoralno djelovanje u župi, nego se pravi izazov sastoji u tome da se vjernike tako odgoji i

* Dr. sc. Ivica Pažin, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Teologija u Đakovu, Petra Preradovića 17, 31400 Đakovo, Hrvatska

obrazuje da sama njihova izobrazba postane svjedočenjem bića Crkve. To je zapravo uloga župne kateheze u obnovi župne zajednice koja će se tek onda, iz one «zbrinute», moći razviti u angažiranu zajednicu.

Ključne riječi: Crkva, župna zajednica, živi vjernički krugovi, župna kateheza, svećenik, vjernik laik, «zbrinuta» i angažirana župna zajednica.

Uvod

Čini se da je *zajednica* nova čarobna riječ u diskusiji o Crkvi: Ono što se u Crkvi više ne naslućuje, očekuje se od zajednice. Nekada rezignirani potencijal Crkve sada se odijeva potencijalom nade u zajednicu. Takva razmišljanja i nisu novost. Karl Barth je već u svom djelu «Uvod u evangeličku teologiju» (1962) pisao: «Teološki je upravo uputno, ako ne u potpunosti tada barem koliko je to moguće, izbjegavati tamnu i opterećujuću riječ *Crkva*, te nju dosljedno interpretirati riječju *zajednica*.» Kada bi to bio cilj diskusije o zajednici, tada bi sav napor oko života zajednice bila prividna borba pod motom: Gdje se ne mogu promijeniti činjenice, promijenimo izraze. Izraz zajednica ne može, niti joj je cilj, izbljediti realnost Crkve. Još joj je manje cilj eufemistički je istisnuti. Zajednica nije nadopuna ili zamjena Crkve.¹ Zajednica je ostvarenje Crkve.²

1. Crkva «kao» zajednica

1.1. Zajednica kao čarobna riječ suvremenoga pastorala

¹ Kristova se riječ završila i zbila tek onda kad je od čovjeka shvaćena i primljena u vjeri. Zajednica vjernika, Crkva, župna zajednica - mjesto je objavljene Božje riječi, koju je po vjeri primila i svojom je vjerom, tako objavljenu, završila. Vjera nije ništa drugo nego objava dovršena u čovjeku. Time zajednica vjernika postaje živa Božja riječ. Kao takva, ona je i izvor kateheze.

² Prema W. Kasperu, razumijevanje Crkve kao zajednice (communio) je «ideja vodilja ekleziologije Drugoga vatikanskog koncila, ako ne čak i ideja vodilja posljednjega Koncila». W. KASPER, Kirche als Communio. Überlegungen zur ekklesiologischen Leitidee des Zweiten Vatikanischen Konzils, u: F. KÖNIG (ur.), *Die bleibende Bedeutung des Zweiten Vatikanischen Konzils* (Schriften der Katholischen Akademie in Bayern, Svezak 123), Düsseldorf, 1986, str. 62-84, ovdje 64. Drugi vatikanski koncil je zaslužan za novi teološki vid i dostojanstvo mjesnih Crkava. Tumačeći da su one «posebne Crkve», uz međusobni odnošaj s općom Crkvom, Koncil navodi: «Pojedini su pak biskupi vidljivo počelo i temelj jedinstva u svojim posebnim Crkvama, oblikovanim na sliku opće Crkve, u kojima i od kojih je sastavljena jedna i jedina Katolička Crkva.» DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium*, Dogmatska konstitucija o Crkvi (dalje LG), br. 23., u: ISTI, *Dokumenti*, KS, Zagreb, 1986.

U ovome se trenutku čini važnim naglasiti, s obzirom na promišljanje o župnoj zajednici i uključivanju vjernika laika u pastoralno djelovanje, da se mjesto i značenje zajednice mora s jedne strane teološki,³ s druge pak strane ekleziološki⁴ vrednovati i iznova tumačiti. Na temelju toga postat će očito da se, kako od teologije tako i od Crkve, zahtijeva novo posvješćenje ovoga mjesta života vjere,⁵ inače će i teologija i Crkva lebdjeti u zrakopraznom prostoru i biti u «napasti» da zajednicu promatra samo «s visoka». «U ovome su se trenutku crkvene zajednice, budući da su već dugo samo recipijenti sveučilišne teologije, odvikle od teološkoga promišljanja. Tako već dugo ne produciraju teologiju; reproduciraju, naime, samo građanski moral i bivaju stoga od teologije, koja

³ Božja riječ, objavljena u Isusu Kristu, određuje katehezu na dvostruki način: sadržajno i dinamički. U središtu kateheze je Kristov misterij, Kristovo otajstvo, otajstvo njegove smrti i uskrsnuća, za ljude i tijekom povijesti spasenja usredotočen na Krista. Kateheza ide za naviještanjem događaja u kojima se objavio i priopćio Bog, i u kojima se još i danas objavljuje i priopćava. I upravo zbog toga što je kateheza nositeljica Božje riječi i Božjega spasenja, ona je ispunjena dinamikom Radosne vijesti, kakvu je ta Radosna vijest imala na početku, pri samom svom prodoru u ovaj svijet. Crkva je, danas tvrdimo, izvor kateheze ukoliko je, kao posadašljenje Kristove objave, ishodište Božje riječi. Crkva, kao zajednica onih koji vjeruju u Božju Riječ, koja se definitivno zbila u Isusu Kristu, nije tom događaju Božje riječi izvanjska stvarnost, ili stvarnost koja se javlja poslije Božje riječi, nego je sam taj događaj Božje riječi, a kao takva, u njegovu povijesnom tijeku, ona i jest taj događaj. Božja se riječ dogodi tek onda kad je primi zajednica naroda kojem se obraća. Po zajedništvu pak naroda koji je prihvati, Božja riječ postaje prisutna u svijetu i za svijet, u narodu i za narod. Budući da zajednica vjernika živi u povijesnoj dimenziji, ta prisutnost Božje riječi postaje trajnom. Zbog toga krilo zajednice vjernika valja shvatiti mjestom usadašljenja Božje Riječi, mjestom njezina trajna izviranja u povijesno zbiljanje po kojemu se čovječanstvo dovršava. Prema tome, kada mislimo na Crkvu kao na izvor kateheze, tj. kao na izvor predavanja Božje riječi, onda na Crkvu mislimo kao na mjesto trajnog zbiljanja Božje riječi u povijesti.

⁴ Tvrdnja da Crkva čini katehezu, tvrdnja je o eklezijalnoj dimenziji kateheze, koja je bitna i konstitutivna dimenzija njenog identiteta. Ne može se zamisliti vršenje katehetske uloge koje se ne odnosi prema Crkvi kao prema svojem neprijepornom subjektu. «Kateheza je uvijek bila i ostat će djelo za koje će se cijela Crkva morati osjećati odgovornom» (CT 16). U odnosu na Crkvu i njezino poslanje treba se suočiti s konkretnim problemima koji se tiču kateheze: pripremanje odgovornih, izbor sadržaja i metoda, strukture u kojima će se katehizirati, načela provjere itd. I ne samo to: u svijesti Crkve snažno se očituje uvjerenje da, u cjelini crkvenog poslanja, kateheza zauzima mjesto «prvenstva», «apsolutnog prvenstva». To je ujedno i vrlo zahtjevan zadatak ukoliko uključuje svjedočenje – pozitivno i negativno – koje Crkva daje o sebi sveukupnim životom i prisutnošću.

⁵ Važno je, dakle, katehezu definirati ne pod vidom Božje riječi, nego pod vidom vjere u Božju riječ. Kateheza je pouka u kojoj se ide za tim da čovjek preko Božje riječi primi vjeru i da tako doživi spasenje. Crkva će tako shvaćenoj katezi biti izvor ukoliko u sebi nosi spasenje, ukoliko kao zajednica nosi spasenje kroz povijest. Crkva, kao zajednica spašenih, nije spasonosnom Kristovu događaju izvanjska stvarnost, ili stvarnost koja je samo učinak spasonosnog Kristova događaja, nego je ona sama taj spasonosni događaj, i svaki koji joj se po vjeri priključuje, postaje dionikom spasenja i ujedno svojom vjerom u toj zajednici, i po toj zajednici, postaje novim izvorom spasenja u svijetu. Nije, dakle, samo Crkva izvor kateheze, nego i krštenik – dionik Crkve postaje, zajedno sa zajednicom, izvor kateheze. Prema tome, kada govorimo o Crkvi kao izvoru kateheze, tj. kao o izvoru spasenja po vjeri, onda mislimo na Crkvu u kojoj proslavljeni Kyrios po riječi posreduje spasenje, mislimo na Crkvu kao na Kristovo mistično tijelo. S objavom Božje riječi, s utjelovljenjem Sina Božjega tijekom Božjeg djelovanja u povijesti stigao je ne samo na svoj vrhunac, nego i na svoj svršetak. Bog, međutim ostaje i nadalje spasonosno prisutan u čovjekovoj povijesti i to na sakramentalan način. Po novonastaloj situaciji uskrsloga Krista mi koegzistiramo s događajem Kristove smrti. Radi se samo o tome da taj događaj u proslavljenom stanju postane vidljiv i zamjetljiv u karici naših vidljivih zemaljskih povijesnih znakova.

inače nosi odgovornost za to područje, omalovažene... Bez socijalnoga mjesta teološko je promišljanje danas... u zaleđu... Bezspasenjski potpuno zdravo crkveni aparat preživljava nestajanje Boga iz njega samoga. To čak niti ne primjećuje.»⁶

Tim riječima opisuje Kurt Marti, pomalo doduše pretenciozno, promišljanje o odnosu teologije i zajednice, odnosno teologije i evangelizacije na konkretnom mjestu. Takvo se promišljanje, čini se, odnosi na tri područja: 1) Prečesto se crkvene zajednice razumiju bez teološkoga osvjedočenja. Pragmatizam postaje nova «nota ecclesiae». Jedino što tada zajednicu obilježava jest produktivnost u građanskom moralu. 2) Suvremena se teologija često razvija bez konkretnoga i stvarnoga odnosa sa crkvenom, župnom zajednicom.⁷ U tom smislu ona često naginje utopijskim teorijama, ali, na žalost, ostaje udaljena od socijalnoga i društvenoga mjesta.⁸

Možda bi i u tom kontekstu trebalo shvatiti riječi pape Ivana Pavla II: «Teologija, kao razumijevanje objave, u različitim je povijesnim razdobljima uvijek znala da treba preuzeti zahtjeve različitih kultura kako bi zajedno sa skladno objašnjenom naukom mogla unutar njih predati sadržaj vjere... Ona treba izvršiti zadaću koju joj je u svoje vrijeme povjerio Drugi vatikanski koncil: obnoviti svoje vlastite načine poučavanja kako bi djelotvornije poslužila evangelizaciji.»⁹ I konačno, što se može iščitati iz navedenoga promišljanja 3) jest činjenica da teološka slabost konkretne crkvene zajednice, kao i anemična slabost teologije, dovode do tzv. «eklezijalnog ateizma»¹⁰ gdje je zamjetna

⁶ K. MARTI, *Zärtlichkeit und Schmerz*, Darmstadt, 1981, str. 124.

⁷ Na ovu problematiku je na našim prostorima već upućivao i teolog Bajsic. On naime kaže da je teološki govor prazan, ako ne zahvaća neku stvarnost, a stvarnost je uvijek nešto što je važno za subjekta. O tome više u: V. BAJSIĆ, *Život i problemi crkvene zajednice*. Članci, rasprave, materijali, uredio S. Kušar, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000, str. 345-361, ovdje 354.

⁸ Friedrich Nietzsche je zahtijevao od znanstvenika: Po mogućnosti što manje sjediti; ne vjerovati mislima koje nisu rođene na slobodi i u slobodnom pokretu – u kojima i mišići ne slave svoj blagdan... Samo misli koje su proizašle iz «hoda» imaju svoju vrijednost. Navedeno prema: E. GARHAMMER, *Dem Neuen trauen. Perspektiven künftiger Gemeindegarbeit*, Graz-Wien-Köln, 1996, str. 13.

⁹ IVAN PAVAO II., *Fides et ratio. Vjera i razum. Enciklika svim biskupima Katoličke Crkve o odnosu vjere i razuma*, KS (Dokumenti 117), Zagreb, 1999, br. 92. Vidi isto: D. LAMBERT, *Znanosti i teologija. Oblici dijaloga*, Kršćanska sadašnjost, 2003, str. 62-73.

¹⁰ Usp. J. FISCHER, *Über das Gottvertrauen in der heutigen Kirche. Wider den ekklesialen Atheismus*, u: M. ALBUS, P. M. ZULEHNER (ur.), *Nur der Geist macht lebendig*, Mainz, 1987, str. 29-37.

nedovoljna autentičnost Božje prisutnosti, ali uz još uvijek jako postavljenu hijerarhijsku strukturu crkvene vlasti.¹¹

Razvitak dostojanstva konkretne župne zajednice mogao bi biti putokaz u rješenju mnogih problema, najprije onih koji se odnose na uključivanje vjernika laika u pastoral i rad župne zajednice. Teologija zajednice sigurno nije spasenjski lijek za cjelokupnu situaciju naših župnih zajednica. Isto tako ni «zajednica» nije pojam i izraz kojim bismo ozdravili sve «uzetosti» na koje nailazimo. Ali ona predstavlja put na kojemu bismo najprije mogli sve sudionike, sve angažirane vjernike postaviti na zajedničku, ne istu, platformu: teologe i crkveno vodstvo, župnike i vjernike. Ako danas želimo iznova otkrivati zajednicu i Crkvu kao zajednicu¹², tada valja postaviti pitanje ovoga «kao». Zaključci Drugoga vatikanskog sabora nas podsjećaju na to da se Crkva bitno događa i ostvaruje u zajednici i kao zajednica, iako smo svjesni da Crkva nije samo zajednica, unatoč tome što se od svojih početaka shvaćala upravo kao zajedništvo.¹³

Stvarnost župne zajednice i ostvarenja Crkve unutar župne zajednice ne može biti samo stvar pastoralnih teologa i kateheta, kao ni župnika i vjernika laika. Teologija kao studij, teolozi kao stručnjaci, pozvani su sudjelovati u ostvarenju

¹¹ Pod pojmom «hijerarhijska struktura» ne podrazumijevamo ovdje hijerarhiju u smislu ovlasti svećenika u konkretnoj župnoj zajednici, kao ni demokraciju u smislu ovlasti naroda Božjega, nego više želimo istaknuti pitanje kako bi trebala izgledati danas struktura Crkve da bi se što optimalnije ispunio i ostvario njezin smisao i svrha same hijerarhije. Više o tome vidi u: O. FUCHS, *Die Communio der Kirche*, u: B. J. HILBERATH (ur.), *Communio- Ideal oder Zerrbild von Kommunikation?*, Freiburg-Basel-Wien, 1999, str. 209-234, ovdje str. 217.

¹² Ovdje valja napomenuti da kateheza s različitih gledišta izgrađuje Crkvu, jer je mjesto «iskustva» Crkve, jer je čimbenik obnove Crkve, jer se mora staviti u službu uvjerljivog projekta Crkve. Kateheza je mjesto iskustva Crkve. Kateheza ne samo da se obnavlja u Crkvi i da govori o Crkvi, ona mora i u samoj sebi izgrađivati snažno i autentično iskustvo Crkve, sa značajkama neposrednosti, cjelokupnosti i odgojne valjanosti, svojstvene svakom istinskom iskustvu. Jedino je tako moguće usaditi «sensus Ecclesiae», cilj koji je nužan za svaku katehezu. Kateheza je čimbenik obnove Crkve. Kateheza na svoj poseban način sudjeluje i u proročkoj i u kritičkoj funkciji Božje riječi pa je stoga, s obzirom na Crkvu, i čimbenik obnove i poticaj njezinom trajnom čišćenju i reformi. Kateheza mora biti u službi uvjerljivog projekta Crkve. Važno je da se na idealnom obzoru kateheze može nazreti poticajan projekt obnovljene Crkve, evanđeoski uvjerljive i oduševljavajuće. To je danas posebno važno u radu s mladima i odraslima, koje treba potaknuti na stavove vjernosti, ne samo Crkvi prošlosti i sadašnjosti, nego i Crkvi budućnosti, čije promicanje potiče Duh Sveti.

¹³ Iako nije moguće u potpunosti rekonstruirati život «prazajednice», tekst koji donose Djela apostolska (2, 43-47) ukazuje na to da se ne radi najprije o realnosti, nego o razvijenom idealu utemeljenom na mnogobrojnim konfliktima. Crkva od svojih početaka egzistira kao zajedništvo zajednica. Takvo zajedništvo nije shvaćeno samo kao idealni zahtjev, nego je i nastalo po ideji «communio». S tim da zajedništvo nije shvaćeno samo kroz prizmu duhovne povezanosti zajednica nego se radi o zajedništvu u kojemu se međusobno potpomaže i u okviru socijalnih zahtjeva. U tom smislu valja shvatiti i Pavlovo poimanje «communio» kroz prizmu prikupljanja financijske podrške u Makedoniji i Grčkoj za zajednicu u Jeruzalemu. Usp. Rim 15,26, zatim i druga mjesta poput 1 Kor 16,1-4; 2 Kor 8; Gal 2,10 i drugo.

projekta župne zajednice, razmišljajući o svojim vlastitim područjima, s usmjerenošću na konkretni život čovjeka i župne zajednice.¹⁴

1.2. Zajednica kao zajedništvo zajednica

Tko i najmanje poznaje povijest pastorala, taj shvaća da je Crkva uvijek iznova tražila i koračala novim putovima, kako bi svoju zadaću, u vremenu u kojemu je živjela, mogla izvršavati u vjernosti Bogu i čovjeku. Tako nam povijest pokazuje da se u životnost Crkve ubraja i trajno te iskreno promišljanje o onome što ona zapravo i jest: Tijelo Kristovo. Predaja, koju shvaćamo kao teološku veličinu, nije nikada bila nešto stalno i nepromjenjivo, nego živo predavanje primljenoga, a vjernost primljenomu ne odražava se samo u njenom mehaničkom ponavljanju. Živa vjernost je i kreativna vjernost.¹⁵ To, naravno, ne znači da se u Crkvi vrednuje i do izražaja dolazi samo kreativnost. Ono staro, što se u životu Crkve sačuvalo, treba njegovati, ali isto tako treba imati hrabrosti oprostiti se od onih oblika crkvenog života, čija je životna snaga očito ugasla, jer

¹⁴ Posljednjega dana simpozija «Vor dem Geheimnis Gottes den Menschen verstehen», organiziranoga povodom osamdesetoga rođendana teologa Karla Rahnera, Rahner se predavanjem «Erfahrungen eines katholischen Theologen» osvrće na svoj rad, promišljanja i iskustva. Tvrdi da se «sav Rahner nalazi u ovome predavanju», kardinal Lehmann naglašava da ono što je Rahner ostavio nije puka i obična baština. Iz te «baštine» izdvajamo ovdje kratko promišljanje Karla Rahnera o «neshvatljivosti Boga»: «U teologiji se veli mnogo toga. Tada se prestane i misli – nasuprot vlastitim temeljnim uvjerenjima – da se nademo uistinu na kraju i da bismo mogli prestati: da bi nekoliko izričaja koje se izreklo bili utajitelji sve metafizičke i egzistencijalne radikalne žedi, a ne (što je zapravo istina) poziv na razmišljanje da se svim tim izričajima dolazi do aporije bez odgovora koja – prema Pavlu (2 Kor 4,8) – čini čovjekovu egzistenciju... Držimo se previše govora o stvari, a pri tom zaboravljamo samu stvar o kojoj govorimo.» Donoseći samo tih nekoliko navedenih redaka iz predavanja Karla Rahnera, želja mi je naglasiti njegovu stalnu borbu za «konkretizirajućim kršćanstvom u konkretnoj svakodnevnici». Neka stoga njegove riječi, na završetku navedenoga Simpozija, budu u prilog tome: «Prije nekoliko dana dobio sam pismo afričkoga svećenika iz tanzanijske prašume. Siromahu kojega ne poznajem, ali o kojemu ću se još informirati, moped je prestao raditi te treba novi, inače će satima hodati da bi stigao do posljednje postaje svoje župe... Stoga vas molim da pri izlasku iz dvorane darujete pokoji novčić za siromašnoga gospodina Parahanija... jer sam još uvijek dojm da svi teološki, mudri, duboki, velikodušni... do suza dirljivi govori nisu toliko važni kao što je – riječima Eckharta – darivanje malo juhe običnomu siromahu...» Usp. K. RAHNER, *Von der Unbegreiflichkeit Gottes. Erfahrungen eines katholischen Theologen*. Mit einer Einführung von Karl Kardinal Lehmann, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2004, str. 14. 30-31. 70-71.

¹⁵ Na ovaj način može se promatrati i povijest pastorala i katehetskoga gibanja na području Republike Hrvatske. Raznolikost crkvenog djelovanja, uvijek u potrazi za (u konkretnom vremenu) adekvatnim i čovjeku bliskim govorom, vidljiv je već i u analizama pokoncilskoga rada Crkve na ovim područjima. Usp. J. BALOBAN, Pokoncilski pastoralno-teološki pomaci, u: *Bogoslovska smotra* 70 (2000), br. 3-4, str. 559-583; A. HOBLAJ, Katehetska pokoncilaska kretanja, u: *Bogoslovska smotra* 70 (2000), br. 3-4, str. 585-616; *Naša kateheza i Drugi vatikanski sabor. Radovi katehetskih ljetnih škola 1983-1985.*, KS, Zagreb, 1987; P. ARAČIĆ, R. RAZUM, Župni pastoral, u: P. ARAČIĆ (ur.), «Jeremija, što vidiš?». *Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Biblioteka Diacovensia, Studije 3, Đakovo, 2001, str. 127-150; R. RAZUM, Religiozni odgoj i kateheza u Hrvatskoj od 1945. do 2000., u: P. ARAČIĆ (ur.), *Nav. dj.*, 275-306.

nijedan oblik crkvenog života nije samom sebi svrha¹⁶, a “snagom Evanđelja čini (Duh Sveti, op. a.) da se Crkva pomlađuje, i neprekidno je obnavlja i vodi k savršenom sjedinjenju s njezinim Zaručnikom”.¹⁷

Imajući rečeno pred očima, a odgovorno shvaćajući župnu katehezu kao jedan od temeljnih elemenata pastoralne zajednice, načinjen je *novi Plan i program*, koji već svojim naslovom *Župna kateheza u obnovi župne zajednice* upućuje na cilj njegove izrade.¹⁸ Naime, osjećajući hitnu potrebu da u našoj sredini premislimo učinkovitost vjerničkog života naših župnih zajednica,¹⁹ Plan i program zahtijeva u svojim polazištima nužni prijelaz iz “zbrinjene” u angažiranu zajednicu, što za župnu katehezu znači sljedeće: ne radi se najprije o broju onih koji će u samom katehetskom djelovanju zajednice biti aktivni, mnogo je važnije da broj onih koji u zajednici svojim životom svjedoče vjeru postane veći. Samim tim će život zajednice postati kateheza, a to i je smisao naglasaka svih katehetskih dokumenata koji govore o zajednicama koje su istovremeno subjekt i objekt kateheze.²⁰

«Small is beautiful» – ovaj postmodernistički životni stav neovisnog i privatnog, stav nesmetane sreće, često je temelj za intimne niše, koje ljudi – s obzirom na današnju složenu životnu stvarnost – traže. Ideja da se sveopća Crkva ostvaruje u manjim zajednicama (onim biskupijskim i župnim) ima svoje teološko polazište: Ako od početka spasenjskog događaja - naime, da se Bog čovjeku obraća u Sinu, Isusu Kristu, bez preduvjeta i bez zasluge s čovjekove

¹⁶ Naime, u naputku «Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice», u poglavlju gdje se govori o pozitivnim izazovima sadašnjosti u župnom pastoralu, veli se: «Evangelizacija suvremenoga svijeta odredit će se samo započinjući od ponovnoga otkrivanja osobnoga, društvenoga i kulturnoga identiteta kršćana... Da bi se sve izgradilo u ljubavi, potrebno će biti mijenjati načine kojima dirnuti srca, ne nauk. Zato će to biti pastoral prilagodbe načina, a ne prilagodbe nauka». KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice. Naputak*, Kršćanska sadašnjost (Dokumenti 131), Zagreb, 2003, br. 29. O tome vidi i u: P. ARAČIĆ, Nadolaskom trećeg tisućljeća: zahtjevi i perspektive nove evangelizacije, u: *Diacovensia* 8 (2000), br. 1, str. 173-190; M. ŠIMUNOVIĆ, Utemeljenost i specifičnost vjeronauka u školi i novih oblika župne kateheze, u: *Katehetski glasnik* 2 (2000), br. 3, str. 115-122.

¹⁷ LG, br. 4.

¹⁸ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice-Plan i program* (izrad. M. Šimunović i B. Škunca), Nacionalni katehetski ured HBK-Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb-Zadar, 2000. S obzirom na osvrt na novi Plan i program vidi: M. STEPINAC, Župna kateheza u svjetlu novoga Plana i programa: Stanje i perspektive, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 129 (2001), br. 3, str. 169-170; B. ŠKUNCA, Ekleziološki naglasci novog Plana i programa župne kateheze, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 129 (2001), br. 3, str. 171-174; Ž. RELOTA, Živi vjernički krugovi: Mnogobrojni modeli pastoralne s odraslim osobama, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 129 (2001), br. 3, str. 175-179; J. ŠIMUNOVIĆ, Živi vjernički krugovi-Bauk ili ostvariva realnost?, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 129 (2001), br. 3, str. 191-194; R. PALOŠ, Kateheza mladih u svjetlu novog Plana i programa župne kateheze, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 129 (2001), br. 3, str. 184-190.

¹⁹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, str. 15-20.

²⁰ Usp. B. Z. ŠAGI, Problemi pastoralne u službi zrele i angažirane vjere, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 129 (2001), br. 9, str. 562-564.

strane - ne postoji strukturirani zajednički događaj u obliku Crkve, sve će ono što čini spasenjsku dimenziju kršćanstva nestati. Zajednica je zajedništvo ljudi koji svjedoče vjeru, nadu i ljubav po mjeri i kroz mjeru Isusa Krista: i to u zajedničkom slavljenju, djelovanju i naviještanju.²¹ Osmišljeni i prohodni put ostvarenja zajednice u vremenu koje je obilježeno anonimnošću, nepreglednošću, u vremenu bez vizija, ali ipak potaknuto dubokom čežnjom za zajedništvom, put je ostvarenja malih zajednica – skupina, koje počivaju na temelju istih ili sličnih afiniteta, djelovanja, ciljeva.²²

Plan i program za župnu katehezu naglašava dva različita načina katehetskog djelovanja Crkve: katehezu prema dobi i katehezu posebnih zajednica ili živih vjerničkih krugova (ili koncentričnih krugova). O ovom prvom načinu katehetskoga rada neće biti ovdje govora, naglaske pak stavljamo na katehezu živih vjerničkih krugova. Naglašavanje zajednice kao subjekta kateheze ne znači, prema Planu i programu, umanjivanje osjećaja prioriteta drugih naslovnika kateheze. U dijelu Plana i programa, o kojemu je ovdje riječ, navedeno je devetnaest “posebnih zajednica”, kojima autori kratko naznačuju svrhu i ciljeve djelovanja s obzirom na rast u vjeri župne zajednice. Također je vidljivo da su navedene “zajednice” samo neke od zajednica koje se mogu ostvariti, a potreba župe (urbana ili seoska sredina te drugi uvjeti) pridonijet će ili rađanju novih ili stavljanju naglasaka samo na neke žive vjerničke krugove. Ovo je ostavljeno župnim zajednicama na promišljanje.²³

Ono što je možda premalo naglašeno u ovom dijelu, a što je očito s obzirom na katehetsko pastoralno promišljanje, jest da više ne postoji samo župna zajednica koja je subjekt i objekt kateheze, isto kao što više ne postoji samo pojedinac, koji je subjekt i objekt kateheze, nego se to sada odnosi i na posebne zajednice. One postaju sunositeljice zajedništva župne zajednice, te adresati, odnosno subjekti i objekti kateheze. Budući da je devetnaest posebnih zajednica opisano i

²¹ Usp. K. RAHNER, *Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance. Wo stehen wir? Was sollen wir tun? Wie kann eine Kirche der Zukunft gedacht werden?*, Herderbücherei (Band 446), Freiburg-Basel-Wien, 1972, str. 100-108.

²² Usp. PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost (Dokumenti 50), Zagreb, 1976, br. 58; KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu, Nacionalni Katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000, br. 263-264.

²³ Bono Zvonimir Šagi zastupa ideju župe preko modela aktivne jezgre. On polazi od razmišljanja da je liturgijski skup, u našim zajednicama još uvijek najintenzivniji oblik okupljanja vjernika, onaj kojega valja najbolje organizirati kako bi djelovao prema segmentima cijele zajednice, prema rubovima. Očita je razlika takvoga promišljanja od ovoga bazičnih zajednica gdje su zapravo sve na isti način vrednovane, ali su «ujedinjenje» sadržajem: liturgijskom godinom, Vjerovanjem i sakramentima. Za model aktivne jezgre vidi: B. Z. ŠAGI, *Pastoral župne zajednice*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001, str. 210; ISTI, *Supsidijarnost u Crkvi*, u: S. BALOBAN, G. ČRPIĆ (ured.), *O solidarnosti i supsidijarnosti u Hrvatskoj*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004, str. 85-101, ovdje 99.

navedeno u jednoj cjelini - a zbog njihovih ciljeva moguće ih je odrediti, pa tako i preraspodijeliti - bilo bi dobro kada bi se pojedine posebne zajednice, zbog "sličnosti" područja njihova djelovanja te njihovih ciljeva, svrstale u određene skupine. To bi (1) svim sudionicima u župnoj katehezi olakšavalo i pružilo bolje snalaženje u ovom programu, a (2) budući da nisu navedene sve posebne zajednice, one koje će nastajati u nekim župnim zajednicama moći će se lakše ostvariti ako im bude jasnije kojoj skupini "posebnih zajednica" pripadaju i kojih se kriterija moraju pridržavati.

Prijedlog koji se nameće bio bi da se posebne zajednice razvrstaju u **središnje posebne zajednice** (biblijska zajednica, liturgijska zajednica, obiteljska zajednica, karitativna zajednica, koordinacijska zajednica); **ciljane posebne zajednice** (katekumenska zajednica, zajednica duhovno-molitvenih pokreta, zajednica mladih i odraslih, zajednica "kršćana u distanci", zajednica evangelizacije društva, ekološka zajednica, misijska zajednica, ministrantska zajednica); **projektne posebne zajednice** (zajednica kršćanske kulture duha, rekreativno športska zajednica). Posebne zajednice, koje nisu nabrojene, a koje već postoje ili bi se mogle organizirati (Taize, fokularini, karizmatičke skupine vjernika, cursillo, zajednice za pokret boljeg svijeta, službe i karizme, žena u Crkvi, zajednice apostolata, zajednice seniora itd.), mogle bi na temelju ovakve jedne podjele pronaći svoje mjesto unutar župne zajednice, a time i određeni smjer župne kateheze.

Čini se važnim ovdje još jednom pojasniti ono što i sam Plan i program naglašava: katehetski rad ostvaruje se u različitim oblicima, koji ovise i o različitim naslovniciima.²⁴ Za samu katehezu bilo bi pogubno ako bi se jednom obliku, ili jednoj posebnoj zajednici, prilazilo takvim žarom da drugi oblici kateheze budu oštro odijeljeni ili njihova vrijednost umanjena. Iz tog razloga Plan i program pokušava dati smjernice mogućih koordinacija pojedinih posebnih zajednica. Sva događanja, međutim, s obzirom na župnu katehezu, "ujedinjena" su i sadržajima koja počivaju na tri izvora i temelja vjere: liturgijska godina, sakramenti Crkve i kršćansko Vjerovanje.

²⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae* (dalje CT), br. 67-70, u: *AAS* 71 (1979), str. 1277-1340.

Idealom se danas smatra ona župna zajednica koja je sastavljena od mnogih manjih skupina,²⁵ a koje postoje u obliku tzv. susjedskih koncentričnih krugova ili – kako Plan i program za župnu katehezu zna često reći – živih vjerničkih krugova.²⁶ Duhovno središte manjim zajednicama u jednoj župnoj zajednici je skladnost vjere i života, kroz poseban način rada s Biblijom.²⁷ Tim se želi postići da pojedinac otkrije svoje osobno iskustvo vjere i svoj poziv u svakodnevici te da Riječ Božja sve više postaje dinamikom u svakodnevnom životu osobe i života župe. U svim manjim skupinama o kojima govorimo iščitava se povijest pojedinca i zajednice kroz prizmu povijesti i života Isusa Krista. Iz ovih manjih zajednica – jezgri - trebao bi po jedan predstavnik biti prisutan u župnom pastoralnom vijeću, kako bi zajedno sa svećenikom i ostalim članovima mogao pridonijeti uvijek novom životu i inspiraciji djelovanja župne zajednice. Pojedine skupine preuzimaju različite službe u župi, i na taj način ostvaruju temeljne njene znakove: zajedništvo, slavljenje, naviještanje i služenje.²⁸ Istovremeno su ove manje skupine shvaćene kao one koje djeluju i na dobro onih koji su na rubu župne zajednice, društva te na dobro onih izvan konkretne župne zajednice. Otkrivanje osobne povijesti vjere cilj je ovakvog modela života župe, a ne prvenstveno pridobivanje novih pastoralnih suradnika. To je tek drugi cilj ovakvog načina rada.²⁹

1.3. Živi vjernički krugovi i njihov odnos prema «deficitima» unutar župne zajednice

Izraz bazična zajednica, ili živi vjernički krugovi, odgovara na mnogobrojne izazove. Teološki gledajući, taj izraz nije upitan. Pod ovim pojmom (povijesno gledajući) skriva se borba za teologiju oslobođenja u Latinskoj Americi, koja je

²⁵ Valja nam se distancirati od pastoralu koji nudi svima sve, puno više treba razmišljati o «pastoralu zapaljenih svjetala». Postoji kod nas u župnom pastoralu jedan trend koji – kao pod nekim svjetlom – razotkriva masu pitanja, problema, područja rada, dakle onoga što nam govori što bismo sve trebali učiniti, što je pred nama! Ovo dovodi, i to ne rijetko, do rezignacije i apatičnoga odnosa prema sveukupnom pastoralu. Jer nismo u stanju ponuditi svim mladima ponešto, sve manje pružamo i onima koji su s nama. Jer mnoge tribine, večeri za razgovore o biblijskim ili drugim temama izazivaju mali broj vjernika, smanjujemo ponudu... Jer su «rubni» kršćani nama nedohvatljivi, ne brinemo se više intenzivno niti za one koji su nam stalno u crkvama. Sigurno je činjenica da smo mi tu za sve. Crkva za svijet. S druge strane interes Boga za konkretnoga čovjeka samo je tamo moguće iskusiti gdje dvojica ili trojica u njegovo ime započinju! Takva nam svjetla valja pomalo paliti i u pastoralu. Ako se igdje u župnoj zajednici mogu iskusiti odnosi «spasenja, oproštenja i zajedništva», onda je to na ovakvim mjestima koja poput malih svjetala bivaju znak za druge.

²⁶ Više o ovome vidi u: M. ŠIMUNOVIĆ, *Evangelizacijsko djelo Crkve u župnoj katezezi i školskom vjeronauku. Dileme i perspektive hrvatskoga modela*, u: *Riječki teološki časopis* 11(2003), br. 1, str. 171-209.

²⁷ Usp. I. KARLIĆ, *Ususret Bibliji*, Kršćanska sadašnjost, 2003.

²⁸ Usp. J. ŠIMUNOVIĆ, *Male zajednice-hit pastoralu*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 129 (2001), br. 9, str. 565-569; Ž. RELOTA, *Nav. čl.*, str. 175-179.

²⁹ Usp. E. GARHAMMER, *Nav. dj.*, str. 129.

svoje mjesto bitno pronašla u bazičnim zajednicama. Na temelju takve prakse nastali su novi oblici župnih zajednica.³⁰

«Bazične zajednice» kod nas još uvijek nisu prihvaćene kao model, jer se najprije misli, i na «bazične zajednice» gleda kao na nešto što je nastalo u nama stranom kulturnom okruženju.³¹ Unatoč tome, pri bližem promišljanju o njima, valja naglasiti da se u njima nude odgovori na izazove i u našim zajednicama. Izazovi su često obilježeni sljedećim³²:

1. deficit komunikacije: Izolacija i anonimnost, nezainteresiranost za bližnjega, nestajanje kulture govora i izmjene iskustava oblikuju životni stil naših zajednica. Apel «budite dobri jedni prema drugima», koji često označava duboku strukturu naših propovijedi, ne mijenja puno toga. Radi se daleko više o prioritetu osposobljenosti svakodnevne komunikacije koja tada intenzivira i komunikaciju vjere i iz susjeda na euharistijskom slavlju čini više od pobožnog sudionika koji također moli i vjeruje.
2. deficit solidarnosti:³³ Problem marginaliziranosti ne postoji samo u nekim drugim krajevima i zemljama. I kod nas postoji «tzv. orkestar žrtava». Ako se u zajednicama ne uspostavi proces reflektirajuće, supatničke solidarnosti (ili, kako bi to Metz rekao, «kompassio»), vrlo brzo dolazi do nesporazuma i neslaganja u zajednici. Upravo stav solidarnosti onemogućuje raščlanjenje zajednice u dvije skupine: skupinu koja ostaje zatočena u tradicionalnoj pobožnosti (nabožnosti) i skupinu koja svoj politički angažman ne provodi iz vjerskih motiva. Apolitična pobožnost stvara političku aktivnost bez vjerske inspiracije.

³⁰ Usp. Th. SCHREIJACK, Lateinamerika und Karibik, u: N. METTE, F. RICKERS (ur.), *Lexikon der Religionspädagogik*, sv. 2, Neukirchener, Neukirchener, 2001, str. 1154-1159.

³¹ Pojam «bazične zajednice», nastao u Latinskoj Americi, poprima u njemačkom govornom području značenje putem, ponajprije, teologa J. B. Metz. Usp. J. B. METZ, *Jenseits bürgerlicher Religion*, München-Mainz, 1980.

³² Usp. P. ARAČIĆ, Kairos der Pfarrgemeinde. Wege zur Gemeinde der Mitverantwortlichen, u: I. BAUMGARTNER, Ch. FRIESEL, A. MATE-TOTH (ur.), *Den Himmel offen halten. Ein Plädooyer für Kirchenentwicklung in Europa. Festschrift für Paul M. Zulehner*, Tyrolia, Innsbruck-Wien, 2000, str. 265-276; ISTI, Prezbiteri pred izazovima posebnih vidova pastoralnog djelovanja, u: *Diacovensia* 7 (1999), br. 1, str. 43-62; P. ARAČIĆ, G. ČRPIĆ, K. NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obrisu sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Đakovo, 2003, str. 201-206.

³³ Usp. P. M. ZULEHNER, Die Kirche auf dem Weg ins nächste Jahrtausend. Eine futurologische Skizze. Zehn Thesen, u: G. LANGE (ur.), *Die Kirche in der Welt von heute – und morgen?. Theologie im Kontakt*, sv. 4, Bochum, 1996, str. 143-156., ovdje 149-152.

3. deficit artikulacije: Život u zajednicama organizira se i provodi još uvijek najčešće odozgo prema dolje (od vrha prema dnu). Živi vjernički krugovi u sebi kriju nadilaženje takvoga oblika hijerarhijske komunikacije i žele prakticirati zrelost u vjeri.³⁴ Oni žele sve kršćane pozvati na sudjelovanje u slušanju i tumačenju evanđelja. Kroz to se mijenja euharistijski, navjestiteljski i dijakonijski stil života župne zajednice.
4. deficit u sudjelovanju: Monopol odgovornih po službi učestalo je iskustvo u mnogim našim zajednicama.³⁵ Živi vjernički krugovi ne žele jednostavno odstraniti tradicionalnu strukturu službi u Crkvi, nego kroz životnu dinamiku u zajednicama stvoriti nove oblike organizacije i prihvaćanje nove raspodjele zadaća. Mjera je, pri tom, princip da svi kršćani imaju status i dostojanstvo subjekta.³⁶ Po tome se istinski ostvaruje izraz narod Božji Drugoga vatikanskog sabora.

Papa Pavao VI. je u apostolskom nagovoru o suvremenom svijetu «Evangeliu nuntiandi» upozorio na važnost bazičnih zajednica: «Ime ‚bazična zajednica‘ pripada onima koji se okupljaju unutar Crkve da bi bili s njome jedno i da bi radili na njenu rastu.»³⁷ U tom su tekstu inače naznačeni kriteriji za legitimnu uporabu izraza «bazična zajednica». Iako je taj proces kod nas još uvijek otvoren, činjenica je da će, kako župa, tako i (ponekad utopijom nošena) bazična zajednica jedna drugu promijeniti. Budućnost ne pripada, dakle, niti uniformiranosti jednoga posvuda istoga kolektiva, niti pak pluralizmu pojedinih skupina. Suvremeni trend individualizacije i nesolidarnosti u našem društvu širi se i u Crkvi. Pokret bazičnih zajednica donosi nam u takvoj situaciji nešto važno za obnovu i oživljavanje Crkve. On želi Crkvu kao *communio*, a to znači: zajedništvo zajednica ponovno učiniti iskustvenim. Bazična zajednica nije stoga, pravo rečeno, koncept suprotan univerzalnoj Crkvi. Dapače, bazične zajednice žele ono što je Crkva posvuda u svijetu: Crkva iskustva i novoga komunikativnog lica.

³⁴ Usp. M. SRAKIĆ, Župa-zajedništvo zajednica, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 128 (2000), br. 11, str. 698.

³⁵ Činjenica da je Crkva na našem području još uvijek, shvaćena na taj način institucionalno, da prvu i odgovornu zadaću u cjelovitom životu župne zajednice preuzima i posjeduje crkveni službenik, ne treba nas čuditi. Tako i kardinal Ratzinger naglašava: «Vjera i njezina praksa ili dolaze od Gospodina po Crkvi i njezinom sakramentalnom služenju ili je neće biti». J. RATZINGER, *Zur Lage von Glaube und Theologie heute*, u: *L'Osservatore Romano* 26 (1996), br. 47, str. 9.

³⁶ Usp. W. FRIEDBERGER, *Gemeindearbeit im Umbruch. Ein Werkbuch für die Praxis*, Freiburg i. Br., 1988, str. 20.

³⁷ PAVAO VI., *Evangeliu nuntiandi* (dalje EN), KS (Dokumenti 50), Zagreb, 1976, br. 58.

Kada bismo sada htjeli zaključiti, odnosno staviti žive vjerničke krugove i vjernike u jedan suodnos, mogli bismo reći: Život nastaje iz života! Ne postoje umjetna, tehnički dotjerana mjesta na kojima se vjera može naučiti. Iz živih stanica rastu i nastaju nove žive stanice. Moguće je uistinu da na temelju različitih metoda i medija, kao i novih i mnogih kateheta, pridobijemo ljude; pridobiti još uvijek ne znači da se ti ljudi u «vjeri» osjećaju kao kod kuće. Živi vjernički krugovi odraslima omogućuju upravo artikulaciju vjere u svakodnevnom životu.

2. Uloga svećenika u katehezi

2.1. Potreba uvijek novog promišljanja odnosa i uloge svećenika u katehezi

Širina pastoralna, a time i zadaća koje svećenika svakodnevno očekuju, i koje isti treba savladati, mogle bi – s obzirom na svećenike – prouzročiti dezinteres prema katehezi, najprije onoj koja bi trebala biti upućena mladima i odraslima.³⁸ Čini se da su posvećeni službenici, svećenici, sve manje prisutni na području kateheze za djecu, ali ne toliko radi nezainteresiranosti, koliko radi prevelike angažiranosti.³⁹ Ako se uzme u obzir angažiranost svećenika, zbog koje mnogi od njih uistinu ne mogu prihvatiti veću satnicu u školi, a u župnoj zajednici se uvedu i na različite načine uključe vjernici laici, najprije u župnoj katehezi, i to katehezi sakramenata, smijemo si postaviti pitanje: Kakva se slika svećenika stvara u očima djece i mladih? Povremeno sudjelovanje svećenika kao celebranata – slavitelja moglo bi dovesti do toga da oni u očima djece i mladih budu shvaćeni samo kroz tu ulogu, a ne više kao istinski pastiri.⁴⁰ Mnogi

³⁸ Usp. P. ZULEHNER, A. HENNERSPERGER, «Hode i ne more se» (Iz 40,31). *Svećenici u današnjoj kulturi*. Rezultati studije «Svećenici 2000», Biblioteka Diacovensia, Zagreb - Đakovo, 2001, str. 81-83.

³⁹ Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije proveo je u ožujku 2003. godine, a na upit: Koliko je ukupno zaposlenih vjeroučitelja u osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj? Laika, svećenika i redovnica? Rezultat (na temelju podataka iz dvanaest nad/biskupija) je bio sljedeći: zaposlenih laika kao vjeroučitelja u školi je 1336, svećenika 690, a redovnica 295. U biskupiji Đakovačkoj i Srijemskoj, prema tim saznanjima, 100 je svećenika angažirano kao vjeroučitelji u školi, dakle na onom mjestu koje nam dopušta sustavno upoznavanje katoličke vjere u svim njezinim dimenzijama. Od toga su njih 4 s punom satnicom (svećenici grkokatolici), 17 ih je s preko 10 sati, a svi su drugi s 10 ili puno manje sati. Ti i drugi podaci, vezani uz upitnik, bili su izloženi na zasjedanju Hrvatske biskupske konferencije u Zagrebu (30 ožujka – 2. travnja 2003).

⁴⁰ «Svećenik uprisutnjuje Krista, Glavu Crkve, po službi Riječi, sudjelovanju u njezinoj proročkoj ulozi. In persona et in nomine Christi, svećenik je službenik evangelizacijske riječi koja sve poziva na obraćenje i svetost; on je službenik bogoštovne riječi koja hvali veličinu Božju i zahvaljuje za njegovo milosrđe; on je službenik sakramentalne riječi koja je učinkoviti izvor milosti.» KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*, br. 26.

svećenici priznaju da ih ovakva situacija smanjenih i nedostatnih kontakata s djecom i mladim ljudima opterećuje.

Očito da su svećenici sve udaljeniji od kateheze, ali isto tako nije dokazano da su jedini korijen i uzrok tomu prekomjerne zadaće i prekomjerni naponi.⁴¹ Mnogi svećenici očekuju, kao i vjernici, da će kateheza donijeti plodove kršćanstva. Kako su iskusili da kateheza uvijek u tomu ne uspije, distancirali su se od nje. Zbog tog distanciranja neki više nemaju realnu sliku onoga što bi kateheza po sebi mogla i trebala ostvariti, a svećenici koji su ostali u katehezi (aktivniji i intenzivno) očekuju obrat kateheze, s one kojoj je dostojanstvo života bilo u središtu, prema onoj katehezi koja može iznuditi duhovno iskustvo, svjedočanstvo, sadržaj.⁴² Čini se da je slika Crkve koja se donedavno gajila te društveno uređenje u kojemu je Crkva djelovala ostavila svoje posljedice. Naime, ova činjenica je uvelike utjecala na oblik i razvoj kateheze. To se osjeća i očituje u sučeljavanju autoritativnoga i permisivnog pristupa te posvemašnjeg prepuštanja kateheze laicima, na jednoj, ili neprihvatljive mjere zatvorenosti prema njima na drugoj strani.⁴³

Također, pomanjkanje svećenika i povećanje njihovih obveza te pribjegavanje aktivizmu zbog aktivizma ili «pčelinjem pastoralu» ostavlja im sve manje vremena i mogućnosti redovitoga praćenja katehetske problematike i smjernica Crkve. Čini se da je i to jedan od razloga smionim tvrdnjama da «većini svećenika nije jasan pojam kateheze» te da ne «posjeduju potrebnu formaciju», napose u pitanju kateheze odraslih. Mnogi svećenici shvaćaju katehetsku pouku i svode je isključivo na «proces uvođenja u vjeru i kršćanski život u perspektivi pripreme za sakramente».

⁴¹ Tražeći razloge udaljavanja svećenika od kateheze, njegove prioritetne zadaće, moramo navesti nekoliko elemenata koji su, osim prekomjernih napora, utjecali na ovo stanje. Ponajprije činjenica da je služba poučavanja u Crkvi oduvijek bila priznata biskupima i svećenicima; u kršćanskoj zajednici to se poučavanje uvijek obavljalo u tijeku liturgije. Nadalje, tijekom povijesti uloga zaređenih službenika ojačala je ponajprije zbog tri razloga: (1) Patrijarhalizacija društva i Crkve te sekundarna uloga pripisana ženama kroz stoljeća, dok su još od antike imale bitnu ulogu u formiranju vjere. (2) Postupno posvješćivanje nužnosti da je potrebno biti slobodan kako bi se prigrlilo vjeru... i ideja da se ta sloboda pospješuje nadasve znanjem. Klerik je onaj kojega se smatra – zajedno s nekim redovnicima – stručnjakom za to znanje. (3) Na kraju, usredotočenje kršćanskoga otajstva u primljenoj euharistiji (pričesti), nadasve u vertikalnoj dimenziji odnosa s Bogom, više nego u njezinoj horizontalnoj dimenziji zajedništva među članovima Tijela Kristova. Kada je sve to rečeno, posvješćivanje udaljenosti između svećenika i kateheze postaje neprihvatljivim u tužnim razdobljima povijesti: u prvim stoljećima – pred herezama; u 16. i 18. stoljeću – pred Reformacijom; na kraju 19. stoljeća – pred antiklerikalizmom... i, bez sumnje, danas pred sekularizacijom.

⁴² Usp. M. DUBOST, Sacerdoti e la catechesi in Europa, u: CONSIGLIO DELLE CONFERENZE EPISCOPALI EUROPEE IN COLLABORAZIONE CON UFFICIO CATECHISTICO NAZIONALE (pri.), *“I presbiteri e la catechesi in Europa”* (Roma, 5-8 maggio 2003), Rim, 2003, str. 43-50, ovdje 43.

⁴³ Kao npr. Velasquezov punac, koji je godine 1689. išao tako daleko da je molio da se svetu Anu ne predstavlja kao onu koja je učila Mariju čitati, jer je ispravnije slavu ovakvog poučavanja pripisati Duhu Svetomu (Jean Delamues). Ana je bila ipak samo žena! Usp. M. DUBOST, *Nav. dj.*, str. 46.

Mnogi opet shvaćaju katehezu «jednom od tolikih njihovih pastoralnih zadaća, po svojoj važnosti, jednakom drugima». Odnos svećenika prema katehezi u stanju je nekog nedefiniranog prijelaza od poimanja kateheze kao procesa čistog «prenošenja kršćanske nauke» k odgoju «za kršćanski život». Mnogi se nisu snašli u tom prijelazu od spekulativnog prema pastoralnom, rada prema jedinstvenim priručnicima i šarolikosti ponude, ali i neizbježne nesigurnosti udžbenika i metodologije, te prijelazu s čvrstog hijerarhijsko-administrativnog odnosa na zahtjev ljudsko-kršćanskog svjedočenja.⁴⁴ To nesnalaženje nije uzrokovalo samo postkrizmeni bijeg «maturanata» u vjeri, nego i strah i bijeg svećenika iz kateheze.⁴⁵ Iz svega ovoga rečenoga nameće se zaključak da je upravo slaba i pasivna nazočnost svećenika u katehezi razlogom njezina sve sporednijeg mjesta u pastoralnim nastojanjima, ne samo na župnim nego i na biskupijskim razinama.⁴⁶

Na drugoj, pak, strani pastoralne potrebe traže, i crkveni dokumenti zahtijevaju, da kateheza zauzme središnje mjesto pastoralnog djelovanja, jer «Crkva svoje temeljno poslanje ostvaruje kroz katehezu»⁴⁷ kojom «odgaja u vjeri i uključuje u kršćansku zajednicu»,⁴⁸ pomažući ljudima do posve «osobnog zajedništva s Kristom»⁴⁹ i «ispovijedanja vjere u jednoga Boga: Oca, Sina i Svetoga Duha»⁵⁰. Kateheza može preuzeti ovu «svetu zadaću»⁵¹ i «apsolutno prvenstvenu obvezu»⁵² u poslanju Crkve samo ako svi njezini članovi, a prije svih svećenici, u njoj prepoznaju i preuzmu svoje mjesto i ulogu.⁵³ Naime, «iskustvo potvrđuje da kvaliteta kateheze jedne zajednice u najvećoj mjeri zavisi od nazočnosti i djelovanja svećenika».⁵⁴ I zato upravo od njih sa svom jasnoćom traži da ne propuste ništa što služi dobro uređenoj i

⁴⁴ Usp. P. ZULEHNER, A. HENNERSPERGER, «Hode i ne more se», str. 52-68.

⁴⁵ Izvještaji iz Španjolske pokazuju da 54% svećenika izražava svoju zabrinutost stanjem kateheze s kojom i u kojoj se muče i stoga joj posvećuju samo «11% svoga pastoralnog vremena» a, primjerice, liturgiji posvećuju 34%. Posljedica svega je sve očitija nemogućnost «njihove aktivne i jake nazočnosti u katehezi». Usp. J. I. RODRIGUEZ TRILLO, I sacerdote e la catechesi nella Spagna di oggi, u: CONSIGLIO DELLE CONFERENZE EPISCOPALI EUROPEE, *Nav. dj.*, str. 24-30, ovdje 25-26.

⁴⁶ Usp. W. FRIEDBERGER, *Gemeindefarbeit im Umbruch. Ein Werkbuch für die Praxis*, Freiburg i. Br., 1988, str. 34-42.

⁴⁷ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 51.

⁴⁸ *Ondje*, br. 61.

⁴⁹ *Ondje*, br. 80.

⁵⁰ *Ondje*, br. 82.

⁵¹ CT, br. 14.

⁵² *Ondje*, br. 15.

⁵³ Usp. *Ondje*, br. 16.

⁵⁴ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 225.

usmjerenoj katehezi.⁵⁵ Ohrabrenje rimskog biskupa stoga glasi: «Budite sigurni, ako kateheza u mjesnim Crkvama bude dobro obavljena, sve ostalo će biti mnogo lakše.»⁵⁶

2.2. Uloga svećenika u okviru ekleziologije zajedništva

Da bi od sebe otklonio opasnost postajanja žrtve mentaliteta sekulariziranoga svijeta, koji više ne uviđa i ne osjeća čemu sveto, svećenik mora surađivati s milošću Božjom na promjeni vlastitoga mentaliteta.⁵⁷ Polazišna točka bi mogla biti sadržana u jezgrovitoj i bremenitoj poruci i pouci sv. Augustina, prema kojoj nije važno da svi budu naši, nego je važno da svi budu Božji. Samo svijest da je kateheza, prije svega, «susretanje čovjeka u ime i za ime Božje», može postati svjetlom koje će svećeniku pomoći u traženju izlaza i iz «zbunjujućih susreta» i zahtjeva, kao što je traženje sakramenta krštenja za dijete od strane roditelja koji više ne žive svoju vjeru. Ili sakramenta kršćanske zrelosti bez spremnosti da se živi u toj zrelosti ili vjenčanja mladih koji ne prihvaćaju nauku Crkve o ženidbi, za koju od nje traže blagoslov.⁵⁸

Svećenik ne može i ne nosi sâm teško breme kateheze. Ono je djelo i odgovornost cijele Crkve. U takvom poimanju kateheze zreli se koncilski nauka o Crkvi kao zajednici.⁵⁹ Svi članovi crkvene zajednice, svatko na svoj način, imaju obvezu životom pozivati u Crkvu i riječju odgajati u Crkvi. Ta obveza je, istina, stupnjevito diferencirana specifičnošću poziva i mjerom mandata svakog člana.⁶⁰ U najvećem dijelu povijesti Crkve laici, napose roditelji i učitelji, vršili su službu kateheta. Što prihvaćanjem novih naglasaka u ekleziologiji, što zahvaljujući drugim okolnostima, njihovo vrijeme kao da se

⁵⁵ CT, br. 67.

⁵⁶ *Ondje*, br. 60.

⁵⁷ Jedno istraživanje u Italiji pokazuje da 43% svećenika ne nalazi načina kako prihvatljivo i razumljivo navijestiti evanđelje, kako katehizirati one koji su im povjereni. A 73% je uvjeren da u liturgiji ne uspijeva posredovati njezino istinsko značenje. Ta nemoć je jedan od temeljnih razloga što ih 54% priznaje da je u krizi svoga poslanja. Koliko god M. Buber bio u pravu tvrdeći da uspjeh ne spada u mnogobrojna imena za Boga, i ovaj podatak iz ankete potvrđuje poznatu činjenicu da je osjećaj prihvaćenosti i uspješnosti jedan od temeljnih poticaja za svaku pa i za svećeničku katehetsku djelatnost. Usp. C. BISSOLI, *La presenza del presbitero nella catechesi. La situazione italiana*, u: CONSIGLIO DELLE CONFERENZE EPISCOPALI EUROPEE, *Nav. dj.*, str. 31-35; K. H. SCHMITT, *I servizio del "sacerdozio comune dei fedeli"* (LG 10). *Il ruolo del sacerdote nella catechesi*, u: CONSIGLIO DELLE CONFERENZE EPISCOPALI EUROPEE, *Nav. dj.*, str. 51-66, ovdje 56.

⁵⁸ Usp. K. H. SCHMITT, *Nav. dj.*, str. 60-66.

⁵⁹ LG, br. 8-9.

⁶⁰ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu.*, br. 230-232; IVAN PAVAO II., *Christifideles laici*, Kršćanska sadašnjost (Dokumenti 93), Zagreb, 1990, br.27; KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i voda župne zajednice*, br. 26.

vraća. To potvrđuje praksa u velikom dijelu Crkve. I to kao da postavlja dodatno pitanje o potrebi i ulozi svećenika u katehezi. Nauka o Crkvi kao zajednici, i općem svećeništvu svih vjernika, ne umanjuje nego uvećava ulogu i značenje ministerijalnog svećenika, koji svojim naviještanjem zajednicu «saziva i skuplja» i svojim služenjem pridonosi «povećanju Božje slave i napretku ljudi u božanskom životu.»⁶¹ Crkva, kao zajednica vjernika, koji u Kristu «sačinjavaju sveto i kraljevsko svećenstvo»⁶² je «sakrament sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda.»⁶³ Crkva svoju sakramentalnost živi i očituje u službi ministerijalnog svećeništva. Stoga i kateheza, kao temeljna zadaća Crkve, u sebi nosi i sakramentalno obilježje, koje je u opasnosti da se previdi ili čak izgubi. To nije samo neki zamišljeni strah, već u nekim mjesnim Crkvama turobna stvarnost. Svećenik je, dakle, snagom svetoga reda i poslanja u Crkvi neraskidivo vezan za djelo kateheze i upućen aktivno u njoj sudjelovati.

Priprava na sakramente, njihova podjela i susreti s ljudima su izvrsna prilika za podijeljeno i zasvjedočeno iskustvo Boga. Tu se otvara prostor za osobni susret i istinsku životnu katehezu, najprije odraslih,⁶⁴ a iznad svega prilika da se izaberu i animiraju suradnici dobrovoljci za katehezu. Tu je svećenik «kateheta kateheta». Katehizirati katehete nije moguće nikome tko i sam ne katehizira, jer se «kateheta postaje katehizirajući». To znači da svećenik svoj dio odgovornosti za katehezu ne može delegirati nikome pa ni kvalificiranim i ovlaštenim katehetama laicima. On je njihov kateheta, u mjeri u kojoj im pomaže da plodno izvrše svoj dio obveze i tako mu pomognu izvršiti njegovo poslanje. Temeljna zadaća svećenika kao «katehete kateheta» nije, prije svega, u poučavanju laika kako će katehizirati, nego u promicanju njihove katehetske suodgovornosti u kontekstu cijele zajednice koja mu je povjerena.⁶⁵

Opći direktorij za katehezu govori da je za katehezu odgovorna cijela kršćanska zajednica. Kršćanska inicijacija ne smije biti samo djelo kateheta ili svećenika, već cijele zajednice vjernika.⁶⁶ Izgleda, a isti broj to potvrđuje, da ovo tumačenje ne umanjuje ulogu svećenika u katehezi, nego definira u

⁶¹ DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Presbiterorum ordinis* (dalje PO), br. 3., u: ISTI, *Dokumenti*, KS, Zagreb, 1981.

⁶² PO, br. 2.

⁶³ LG, br. 1.

⁶⁴ Svećenici su u gore spomenutoj anketi dali ljestvicu «uspjeha» svojih pastoralnih čina. Tako pohod bolesnicima nosi 96%, priprava za ženidbu 89%, logorovanje s mladima 88%, blagoslov kuća 83%, molitvene skupine 67%. Nema kateheze! A zapravo, sve je to kateheza ili plod kateheze.

⁶⁵ Usp. J. BOZANIĆ, *La formazione permanente del prete nella catechesi*, u: CONSIGLIO DELLE CONFERENZE EPISCOPALI EUROPEE, *Nav. dj.*, str. 67-80.

⁶⁶ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 220.

konkretnom obliku njegovo mjesto. «Posebnost svetog reda, onog biskupskoga, svećeničkoga i đakonskog, postiže svoje potpuno značenje u logici ekleziologije zajedništva.» Inače će biti shvaćena kao upravna i funkcionalna zadaća, kao hijerarhijski ustroj u sekularnom smislu te riječi.⁶⁷ Sakramentalni aspekt reducira se samo na čisto funkcionalni, sakramentalni aspekt se instrumentalizira u ime uspjeha. Neizbježno je, barem se tako čini, da ovakvo razmišljanje može dovesti do stava moći i protumoći, odnosno do odnosa moći. Nasuprot tomu, unutar Crkve, biskupi, svećenici i đakoni se pozivaju na moć Krista, na njegovu spremnost žrtve za spas svih, te kao cilj imaju izgradnju Tijela Kristova i misiju Crkve.

Danas zapravo ne brine toliko činjenica što se netko od svećenika ne posvećuje dovoljno katezezi, nego zabrinjava to što vrlo često nedostaje osjećaj za sakramentalni smisao Crkve, a s njom i svećenika, upravo u odnosu prema naviještanju, katezezi, jer sama Crkva čini katezezu i kateheza čini Crkvu. Stoga čudi i činjenica da se u većini tekstova koji se bave izobrazbom svećenika, kateheza doduše spominje često, ali ni u kojem slučaju kao primarni element. Ovdje mislimo posebno na dokumente *Pastores dabo vobis* i *Ad gentes*.⁶⁸ Svakako je vrijedno što se ti dokumenti temeljno baziraju na sadržaju, odnosno na ono biti svećeničkog poziva, ali smatramo također važnim, ne možda za zvanje i poziv, ali barem za «zanimanje» (svladavanje tehničkih i drugih elemenata) svećenika, poučavanje u katehetskom činu. Kao primjer, neka bude navedeno da je u jednoj francuskoj biskupiji odgovornost za katezezu, katekumenat i izobrazbu kateheta u potpunosti prepuštena laicima. Svećenike i đakone unutar jedne katehetske skupine ili zajednice nazivaju pratiteljem. De facto, to znači: svećenici i đakoni nisu više oni koji poučavaju, ne zauzimaju više mjesto učitelja, nego su oni koji na župnoj, dekanatskoj i biskupijskoj razini pomažu kao teolozi, pedagozi u izobrazbi kateheta.⁶⁹ To uopće ne zvuči loše, iako postoji jedan problem: prisutnost svećenika samo kao pratitelja pojedinih grupa, pri čemu zajednica ne osigurava stvaranje odnosa onoga kojega se katehizira s nedjeljnom euharistijom i drugim oblicima liturgijskog i otajstvenog života svećenika, odnosno Crkve. Svećenik nije za katehizanta više zvanje i ne prepoznaje se sakramentalnost poziva.

⁶⁷ Usp. A. DUBACH, *Die Communio - Ekklesiologie- eine zeitadäquate Konzeption von Kirche?*, u: B. J. HILBERATH, *Nav. dj.*, str. 54-69.

⁶⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, Glas Koncila, Zagreb, 1988, br. 59; DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Ad gentes* (dalje AG), br. 14., u: ISTI, *Dokumenti*, KS, Zagreb, 1981.

⁶⁹ Usp. M. DUBOST, *Nav. dj.*, str. 49.

3. Uključivanje vjernika laika u pastoralno djelovanje Crkve

Želeći definirati vjernika laika, papa Ivan Pavao II. u svojoj se pobudnici *Christifideles laici* poziva na Drugi vatikanski koncil i time se opredjeljuje za pozitivno shvaćanje i pozitivan identitet vjernika laika.⁷⁰ Pod imenom laik razumiju se svi vjernici, osim članova svetoga reda i redovničkog staleža odobrenog od Crkve, to jest vjernici koji, pošto su krštenjem združeni u jedno tijelo s Kristom, učinjeni Božjim narodom i na svoj način postali dionicima Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe, provode, koliko je njihova zadaća, u Crkvi i u svijetu misiju čitavoga kršćanskog naroda. Ovom je definicijom izrečena temeljna jednakost svih, koju Sabor još pojašnjava: Zajedničko je dostojanstvo članova u njihovu preporodu u Kristu, zajednička je milost djece, zajednički poziv na savršenost, jedno spasenje, jedna nada i nerazdijeljena ljubav... postoji među svima prava jednakost s obzirom na dostojanstvo i na djelovanje zajedničko svim vjernicima u izgradnji Kristova Tijela.⁷¹ U toj temeljnoj jednakosti utemeljuje se opći zajednički poziv i opće poslanje svih na apostolat Crkve.⁷² Društveno- filozofskom analogijom smjeli bismo teološko poimanje Crkve «*communio*», kroz prizmu gore iznesenoga, tumačiti kao «komunikativno jedinstvo svih vjernika».⁷³ Naime, Koncil ne podrazumijeva pod pojmom laik najprije teološku definiciju, nego daleko više donosi tipološki opis vjernika laika, odnosno opis vjernika laika ad hoc. S tim, dakako, nije riješen kriteriološki problem poimanja vjernika laika kroz prizmu njemu vlastitih predikata. Pitanje, dakle, postoji li uopće definicija vjernika laika, još je uvijek otvoreno.

3.1. Uključivanje vjernika laika u pastoral⁷⁴ kroz prizmu njihova angažmana u odgojno-obrazovnim ustanovama Republike Hrvatske

⁷⁰ Usp. IVAN PAVAO II., *Christifideles laici*, br. 9-10.

⁷¹ Usp. LG, br. 31.

⁷² Na to ukazuje jasno i Sabor kada kaže: «Apostolat je laika sudjelovanje u samoj spasiteljskoj misiji Crkve, i za taj su apostolat svi određeni od samoga Gospodina po krštenju i potvrđi».

⁷³ Usp. M. KEHL, *Die Kirche. Eine katholische Ekklesiologie*, Würzburg, 1992, str. 140.

⁷⁴ Valja spomenuti da je sve do 1989. godine u katehetskom djelovanju Crkve u Hrvatskoj bilo angažirano oko 3000 kateheta i katehista, od toga ih je bilo 2450 svećenika, oko 500 redovnica i oko 100 laika. Svi su oni djelovali unutar župnih, neki od njih i unutar međužupnih te biskupijskih zajednica.

3.1.1. Djelovanje odgajateljica u vjeri u provedbi predškolskoga vjerskog odgoja

Nakon što je Hrvatska biskupska konferencija 17. listopada 2001., na jesenskom zasjedanju u Požegi, odobrila Program katoličkoga vjerskog odgoja djece predškolske dobi, a Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske Program verificiralo 15. siječnja 2002. godine⁷⁵, na teološkim učilištima u Hrvatskoj organizira se Teološko-katehetsko doškolovanje odgajateljica pri crkvenim učilištima.⁷⁶

Na razini Hrvatske biskupske konferencije, odobrenjem Teološko-katehetskoga doškolovanja pri crkvenim učilištima u Republici Hrvatskoj (Zagreb, Split, Rijeka, Zadar, Đakovo), broj odgajateljica koje su završile doškolovanje do listopada 2004. godine je 377.⁷⁷ Isti Seminar završava još 41 odgajateljica. Za akademsku godinu 2004/05. na Doškolovanje, koje će se provoditi u Zagrebu, Đakovu i Rijeci, prijavljeno je 58 odgajateljica.

Missio canonica (kanonski mandat), unatoč odgajateljicama koje su završile Doškolovanje (377), podijeljen je 251 odgajateljici. Tu valja napomenuti da je i 8 redovnica primilo Missio canonica za provedbu vjerskoga odgoja u predškolskim ustanovama prema načelima Montessori pedagogije.

Predškolski vjerski odgoj, prema najnovijim saznanjima katehetskih ureda na području HBK, provodi 113 odgajateljica. Odgajateljice provode Program na temelju 63 odobrena programa za koja je Ministarstvo dalo svoju suglasnost.

⁷⁵ Programi vjerskoga odgoja ostvaruju se samo u onim skupinama djece u kojima su smještena djeca onih roditelja koji su tražili vjerski odgoj za svoju djecu. Program katoličkoga vjerskog odgoja provodi se samo u onim vrtićima koji imaju osposobljene odgajateljice i verificirane programe. To znači: odgajateljica u dječjem vrtiću izrađuje program prema odobrenom Programu HBK. Taj se program šalje na suglasnost u Ministarstvo, gdje ga, uz višu savjetnicu u Ministarstvu, pregleda i viša savjetnica za predškolski vjerski odgoj NKU HBK. Tek se tada izdaje suglasnost za provedbu Programa.

⁷⁶ O programu i prvim izvješćima o upisu na Teološko-katehetsko doškolovanje odgajateljica u vjeri u predškolskim ustanovama više vidi u: *Katehetski glasnik* 3 (2001), br. 2, str. 64-71.

⁷⁷ Podaci koji slijede dobiveni su provedbom upitnika na razini svih nad/biskupija u Republici Hrvatskoj. Izvješće je izradio Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije na poziv predsjednika Vijeća HBK za katehizaciju, mons. dr. Marina Srakića, s ciljem izlaganja na zasjedanju Hrvatske biskupske konferencije u Zadru između 10. i 14. listopada 2004. godine. Podaci se nalaze u arhivu Nacionalnoga katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije.

Odgajateljice koje provode program vjerskoga odgoja (113),⁷⁸ provode Program u grupama koje se sastoje od 24 do 30 polaznika vjerskoga programa. To znači da se broj djece koja su obuhvaćena vjerskim predškolskim odgojem u Hrvatskoj kreće oko 2800.

3.1.2. Vjeroučitelji laici u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske

Prema upitniku provedenom godine 2003. u dvanaest nad/biskupija u Republici Hrvatskoj, od sveukupnog broja vjeroučitelja (2321), vjeroučitelja laika je 1336.⁷⁹ Prosječna dob svih vjeroučitelja u Republici Hrvatskoj je 38,6 godina. Da bi se predviđena satnica (prema ugovorima između Svete Stolice i Republike Hrvatske, dva sata tjedno) uspjela ostvariti, nedostaje još 8778 sati vjeronaučne nastave, odnosno 418 vjeroučitelja na «puno» radno vrijeme. Iako je od nad/biskupije do nad/biskupije vrijeme potrebno za ostvarenje sveukupne satnice katoličkoga vjeronauka različito, prosjek koji proizlazi iz postavljenog upitnika je četiri (4) godine. Kada bi se katolički vjeronauk u predviđeno vrijeme provodio u potpunosti, a s obzirom na prosječnu dob vjeroučitelja, intenzivnije zapošljavanje vjeroučitelja ne bi uslijedilo sljedećih sedamnaest godina.⁸⁰

3.2. Vjernici laici u pastoralnom djelovanju župne zajednice

3.2.1. Koje naslove i koja mjesta predviđa Opći direktorij za katehezu i drugi dokumenti s obzirom na uključivanje laika u pastoralno djelovanje župne zajednice?

Osim angažmana svih vjernika u župnoj zajednici, ističući načelo jednakosti dostojanstva, jedinstva poslanja i različitosti službi, Direktorij naglašava u poglavlju o katehetama laicima: «Važnost katehetske službe preporuča da u

⁷⁸ Prema analizama Nacionalnoga katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije u Republici Hrvatskoj, trebalo bi sveukupno oko 600 odgajateljica u vjeri da bi se program katoličkog vjerskog odgoja ponudio i mogao provoditi u svim predškolskim centrima.

⁷⁹ Ovdje vrijedi napomenuti da je, osim laika, u školi zaposleno još 690 svećenika i 295 redovnica. Sveukupni broj zaposlenih je, dakle, 2321. Na «puno» radno vrijeme, sa svim pravima koja pritom ostvaruju u odgojno-obrazovnom sustavu, angažirano je 1468 vjeroučitelja, a od svećenika njih 40. Na «pola» radnog vremena i manje, prema ugovorima o djelu, godine 2003. bila su zaposlena 853 vjeroučitelja, od njih 347 vjeroučitelja koji su radili 6 ili manje sati, a 303 vjeroučitelja bila su zaposlena na više od 6 radnih sati (plus 40 svećenika na puno radno vrijeme).

⁸⁰ Ovdje ne smatramo potrebnim iznositi rezultate po pojedinim nad/biskupijama. Podaci koji su ovdje objavljeni, objavljuju se prvi puta na ovaj način.

biskupiji bude određeni broj redovnika i vjernika laika koji su javno priznati te se trajno i velikodušno posvećuju katehezi, i u zajedništvu sa svećenicima i biskupom pridonose crkvenom oblikovanju kateheze koja je vlastita toj biskupijskoj zadaći.»⁸¹ Zakonik kanonskoga prava utvrđuje da crkvena vlast može službeno povjeriti službu ili crkvenu zadaću vjernicima laicima, bez obzira na činjenicu je li ta zadaća nenaređena «služba», formalno ustanovljena kao takva ili nije: «Laici koji se nađu prikladnima sposobni su da ih sveti pastiri uzmu za one crkvene službe i zadaće koje mogu vršiti prema pravnim propisima».⁸² Ovdje se ne navodi točno o kakvoj se službi radi, ali smatramo da nas pojmovi «javno priznati» i «trajno posvećeni katehezi» usmjeravaju na mogućnost organiziranja takvih katehetskih, odnosno pastoralnih službi koje su na području konkretnih župnih zajednica, dekanatskih regija i na području konkretne biskupije moguće za ostvariti. Pridodajmo tomu i tekst Dokumenta Hrvatske biskupske konferencije «Župna kateheza u obnovi župne zajednice», koji glasi: «Treba stvarati uvjerenje da je jednako važno biti vjeroučitelj u školi ili kateheta u župi, bez obzira radilo se o redovnicima ili laicima. Dakako,» nastavlja Dokument, «to uključuje i rješavanje pitanja pravedne nagrade a negdje i zaposlenja, o čemu mora voditi računa pojedina župna zajednica, odnosno biskupija. Naime, uz volontere ćemo zacijelo morati imati i osobe koje će raditi puno radno vrijeme.»⁸³

Plan i program za župnu katehezu, kojega ovdje spominjemo, ustrojen je na tzv. dobnoj katehezi te na katehezi živih vjerničkih krugova, odnosno bazičnih zajednica.⁸⁴ Taj plan i program slijedi ideje najnovijega katehetskog dokumenta Općeg direktorija za katehezu koji, s obzirom na angažman u katehezi, navodi još «bazične katehete», zatim one koji su «odgovorni u katehezi» te stručnjake u katehezi. Škola za bazične katehete je ponuda katehetske cjelovite i sustavne formacije osnovnog i temeljnog obilježja. Tijekom, navodi Direktorij, «dovoljno dugog vremena promiču se specifičnije katehetske dimenzije

⁸¹ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 231.

⁸² *Zakonik kanonskog prava*, kan. 228 & 1.

⁸³ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza*, str. 31.

⁸⁴ «Posebnu pažnju danas zaslužuje unutarmjesna razina skupina i malih zajednica. Njih se s pravom smatra povlaštenim mjestima kateheze zbog nekih značajki koje pojačavaju formacijsku djelotvornost kateheze: to su skupine po ljudskoj mjeri, koje dopuštaju snažne osobne odnose; mjesta sudioništva u vjeri; moguće je pružanje bratske ljubavi, kao socijalna dimenzija vjere; potiče se stvaralaštvo i zajedničko traženje...» E. ALBERICH, *Crkvena kateheza. Rasprava o fundamentalnoj katehети*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1999, str. 212.

formacije...»⁸⁵ «Škole za odgovorne, koje mogu prerasti u centar za formaciju pastoralnih djelatnika, mogu se organizirati na biskupijskoj ili međubiskupijskoj razini i to s ciljem promicanja pripreme odgovornih za katehezu u župama ili vikarijatima, kao i za one katehete koji će se katehezi posvetiti na postojaniji i potpuni način.»⁸⁶ Kako primjećujemo, termini o kojima je ovdje riječ doživjeli su svoju promjenu. Naime, Drugi vatikanski koncil poznao je dvije vrste kateheta: «katehete s punim posvećivanjem» i «pomoćne katehete».⁸⁷ To razlikovanje preuzima i Vodič za katehete Kongregacije za evangelizaciju naroda u kojem daje smjernice glede zvanja, odgoja i promicanja kateheta na misijskim područjima.⁸⁸

Ovdje ne govorimo o konkretnom angažmanu vjeroučitelja u župnoj zajednici, njega podrazumijevamo. Također ne govorimo o već postojećim katehetama ili suradnicima u župnoj katehezi koje su svećenici, prepoznavši vlastitu karizmu pojedinaca, angažirali. Govorimo o onima koje Direktorij ima pred očima kada kaže da u svrhu zaista prodornog i djelotvornog pastora treba razviti, pa i pokretanjem odgovarajućih tečajeva i posebnih škola, odgoj odgojitelja.⁸⁹ Odgojiti one koji će se, sa svoje strane, truditi oko odgoja vjernika laika jedna je od prvih stvari u nastojanju da se osigura opći i razgranati odgoj svih vjernika.⁹⁰

U kontekstu zajedničarske ministerijalnosti veliku važnost uvijek ima uloga suradnika - koje se tradicionalno naziva “katehetama”, izabranih za posebne katehetske zadatke: uvođenje u sakramente, razdoblja formacije, vođenje

⁸⁵ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 249. Na crkveno teološkim učilištima u Splitu, Đakovu i Rijeci započelo se godine 2001. s Doškolovanjem kateheta u župnoj zajednici. U međuvremenu se u Rijeci, na Teologiji u Rijeci Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, kao i na Teologiji u Đakovu Katoličkoga bogoslovnog fakulteta provodi jednogodišnji, odnosno dvogodišnji Seminar za animatore i župne suradnike. Sadržaj programa Doškolovanja kvalitetniji je i intenzivniji nego što je to bio početni spomenute godine. Valja ovdje naglasiti da se doškolovanjem kateheta, odnosno animatora i suradnika u župnoj katehezi, stvara profil ne samo župne nego i nad/biskupijske zajednice. Programi su, zasada, usmjereni prema angažmanu suradnika i animatora na dobrovoljnoj razini.

⁸⁶ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 250.

⁸⁷ AG, br. 17.

⁸⁸ Usp. KONGREGACIJA ZA EVANGELIZACIJU NARODA, *Guida per i catechisti nei territori di missione* (2. prosinca 1993), u: *Enchiridion vaticanum*, sv. 13, EDB, Bologna, 1995, br. 3285-3495.

⁸⁹ O projektu crkvenih službi i formaciji laika koji bi aktivnije djelovali u životu Crkve u posljednje se vrijeme istinski promišlja. Usp. P. ARAČIĆ, G. ČRPIĆ, K. NIKODEM, *Postkomunistički horizonti*, str. 217-223; M. ŠIMUNOVIĆ, Nema obnove župne zajednice bez sustavne i razgranate župne kateheze. Tko može biti župni kateheta-animator?, u: *Katehetski glasnik* 5(2004), br. 1, str. 49-51; J. BALOBAN, *Djelovanje Crkve u novim društvenim okolnostima*, KS, Zagreb, 1995, str. 109-135.

⁹⁰ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 233-234.

skupina ili zajednice itd. - bilo da su župni katehete⁹¹ ili animatori u župnoj katehezi, kako ih navodi Dokument «Župna kateheza u obnovi župne zajednice». U nekim zemljama, kao što su npr. Španjolska i Italija, izvanredno se povećao broj kateheta laika nakon Koncila, i taj procvat je zasigurno istinski dar Duha Crkvi. Problem njihova izbora i formacije danas je u središtu pastoralne pozornosti. Prema postojećoj predaji, zadatak katehete zasigurno tvori crkveni ministerij,⁹² štovišće, jedan od ministerija koji se najjasnije vrši i poštuje u okviru pastoralnog djelovanja. Drugi problem – za koji se tek pričinja da je od drugotne važnosti – jest ustanoviti treba li određenu ulogu katehetske odgovornosti (npr. ulogu župnih kateheta) trajno priznati po posebnom obredu posvećenja.⁹³ U svakom slučaju, važno je da zajednica izričito prizna službu kateheta i da se toj službi prizna dovoljan stupanj službenosti u Crkvi.⁹⁴

Stavljajući još jednom pred nas angažman svih vjernika, krštenika, upozoravamo na moguću nesporazum koji se može dogoditi. Naime, valja uvijek iznova posvjeshćivati poziv upućen svim vjernicima na suodgovornost u životu župne zajednice, inače nam se može dogoditi da se ono što se govori svećenicima («vi to možete sami» ili «važ je to posao») pretoči u riječi upućene timu na župnoj razini.

S tim u svezi, simptomatičan je već pomalo uobičajen izraz «službena (institucionalna) Crkva», kojim se upravo reprezentiraju odgovorne službe koje su opet hijerarhijski i birokratski institucionalizirane. U ovakvom sociološko-kulturalnom oblikovanju moguće je da dođe do komunikacijskih smetnji uvjetovanih samim sustavom. Klerikalno-laički aparat ostaje uvijek marljivo funkcionalan, iako participacija/sudjelovanje drugih članova zajednice slabi, te iz pogleda klerikalno-laičkog aparata nije čak ni poželjno uzroke slabljenja drugih članova preispitati ili opravdati, jer bi oni mogli poljuljati postignuto samopouzdanje. Osim toga, mnogi kršćani klerikalistički oblik Crkve doživljavaju opušteno. Tako na primjer iskustva nedostatne diskusije i kooperacije mnogih kršćana ili nedostatna kultura konflikta, kao i nejasna podjela kompetencija, bude kod pojedinih vjernika čežnju za samostalnom odgovornošću nositelja određene službe (svećenika ili laika), koji mora, zajedno sa svojim aktivnim suradnicima, regulirati prilike u zajednici, biskupiji ili univerzalnoj Crkvi. Prijašnji patrijarhalno orijentirani život zajednice bio je tako jednostavan i miran... Može biti, ali cijena mu je bila previsoka: zbrinuta

⁹¹ Usp. CT, br. 66.

⁹² Usp. EN, br. 73.

⁹³ Možda u tom smislu dokument *Catechesi tradendae* u broju 71 kaže za katehezu da je «funkcija koja ima veliko značenje za Crkvu, ako već nije formalno ustanovljen ministerij».

⁹⁴ Usp. E. ALBERICH, *Crkvena kateheza*, str. 160-161.

zajednica, koja je u mnogih pojedinaca izazvala osjećaj pa čak i moć nesamostalnosti nije dorasla izazovima kulturalne stvarnosti moderne ili pak postmoderne.⁹⁵

Exkurs: Uključivanje vjernika laika na primjeru obiteljske zajednice kao živog vjerničkog kruga

Čini se da je obitelj prvo i važno polje za rast djece u vjeri, plodno tlo. U ovom tlu može sjeme, vjera djeteta, izniknuti. Ono što se u obitelji može dogoditi jest osobni odnos prema Bogu. U prvim godinama života on (osobni odnos) treba za svoj razvoj zaštićeni prostor; prostor u kojemu se doživljuju i razvijaju i socijalne dimenzije vjere.

No obitelj nije otok. Obitelj može tek onda biti zaštitni prostor ako sama ima zaštitni prostor. Ona ne može, bez obzira o kojem se obliku radilo, sama odgajati. Jednom će i najplodnije tlo ostati bez mogućnosti rađanja. Odgoj je, općenito govoreći, postala izuzetno teška zadaća. Istraživanja o obitelji nude sve više pojmove poput: rast anonimnosti obitelji, naponi kroz dvostruka zaposlenja roditelja, ili kroz nezaposlenost. Također i pitanje kako i da li župe mogu biti prostor zaštitne zone i za samohrane majke ili očeve, spada u ovo područje razmišljanja. I zaključno, obiteljska kateheza, koja pokušava roditelje «privući» u vjerski odgoj, mora ozbiljno ući u razgovor o predrasudama i idealnim predstavljajima «savršenih majki» ili «savršenih očeva». Kada god slušamo i pokušavamo obitelj uvesti u proces prvopričesničke kateheze, valja se pitati ne pokušavamo li kroz «obiteljsku katehezu» sačuvati sliku obitelji ili «koristimo» li onu sliku koja je polako na zalasku i u nestajanju. Ovo čini problematiku još važnijom ako se postavi pitanje: Postoji li trenutno vizija kateheze koja se usuđuje mladim roditeljima dati zadaću, upoznati djecu s Bogom «iz prve ruke», bez da se na njih pojačava socijalni pritisak?

Primjer praktičnoga rada...

U južnoj Njemačkoj već nekoliko godina novi katehetski koncept izaziva mnoge razgovore, diskusije i debate. Roditelji, zajedno sa svojom djecom, doživljavaju i iznova otkrivaju vjeru (ili čak po prvi put!), i to kod kuće. Ovaj je koncept poznat pod pojmom «obiteljska kateheza», ili – kako ga koriste u Njemačkoj (izvorno na španjolskom) - catequesis familiar! Radi se o katehezi koja u Latinskoj Americi već duže vrijeme ima svoje korijene i tradiciju. Na prvi pogled, čini se da se pred roditelje i djecu stavljaju preveliki izazovi.

⁹⁵ Usp. P. INHOFFEN, Demokratische und synodale Strukturen in der Kirche. Zu einem Projekt der Theologischen Fakultät Graz, u: B. J. HILBERATH (ur.), *Nav. dj.*, str. 139-171, ovdje str.146.

Prigodom pripreme na prvu pričest roditelji su pozvani taj put proći zajedno s djecom. Djeca se ne pripremaju za prvu pričest u školi ili u župi. Umjesto toga, zajedno sa svojim roditeljima, «zasjednu» redovito (u najboljem slučaju jednom tjedno) oko obiteljskoga stola. Razgovaraju, pjevaju i mole zajedno, i to prema materijalima koje su roditelji, zajedno s drugim roditeljima u grupi, proučili. Roditelji se također nalaze redovito. Praćeni su kod ovakvih susreta od očeva i majki koji su, zajedno sa svojom djecom, prošli ovakav vid obiteljske kateheze. Iako zvuči pomalo nevjerojatno, činjenica jest da se sve više otaca (pro)nalazi na ovom putu. Na ovom se putu pak nalaze i djeca redovito, jednom tjedno. Sve su češće predvođeni mladim voditeljima, koji izrastaju iz kruga pripravnika, odnosno samih bivših krizmanika. Na ovaj način i mladi nalaze svoje specifično mjesto u župi. U tim skupinama djeca proživljavaju «temu» koju su već razradili kod obiteljskoga stola, ali na drugačiji način i to sa svojim vršnjacima. Jezgru ili temelj ovoga čini ipak razgovor kod kuće, unutar vlastite obitelji. Materijal kojega roditelji imaju na raspolaganju za razgovor jest materijal kojega su napravili sami svećenici (župnici) u južnoj Njemačkoj. Iz godine u godinu iznova se o njemu diskutira i, prema iskustvima, mijenja.

Uvidjeti – prosuditi – djelovati

Različite grupe koje sudjeluju u obiteljskoj katehezi (obiteljska, roditeljska i dječja zajednica), rade prema modelu trostrukoga koraka: uvidjeti-prosuditi-djelovati. «Uvidjeti» se odnosi na svakodnevni život. Obiteljska se kateheza tako odnosi najprije na život obitelji, kako god ona kao pojedinačna zajednica izgledala, i ovdje se ide iz života, iz iskustva obitelji. Obiteljska se kateheza događa na onome mjestu gdje su djeca i roditelji kod kuće: u obliku obitelji kakva ona jest, a ne kakva bi trebala biti. Drugi je korak onaj «prosudbe». Zajedno s Božjom riječju, treba omogućiti razumijevanje stvarnosti, a ono «djelovati» bit će «propitano» prema posljedicama (rezultatima), koje obitelj, roditelji i djeca mogu izvesti za sebe.

«Perfektne» obitelji

Župe koje sudjeluju u ovakvoj obiteljskoj katehezi ne obraćaju se «savršenim» obiteljima, kojih sve manje i manje ima.

Novi stil Crkve

Cilj obiteljske kateheze leži ponajprije u tome da obitelj iznađe zajedničke putove i oblike u shvaćanju kako vjera u svakodnevnom životu može biti događaj, stvarnost, iskustvo, i to na temelju vjerske i životne situacije obitelji. Prva pričest nije stoga cilj obiteljske kateheze, nego prilika za obiteljsku

katehezu. Radi se, naime, o tome da roditelji i djeca dožive, razviju i slave *communio* s Bogom, i međusobno. Već samim tim je svaki «indoktrinirajući» koncept ili uvod u vjeru isključen. Obiteljska kateheza, neka ovdje bude rečeno, ne želi roditelje pretvoriti u produžene ruke službene Crkve, ili pak preko djece «regrutirati» nove i bolje vjernike. Biesinger, začetnik ovoga projekta, tvrdi: «Ako se u obitelji ne živi odnos prema Bogu, vjera u Isusa Krista ponovo ne dođe u obitelj i ako ovo nije baza razvoja vjere, djeca i mladi u našoj specifičnoj društvenoj strukturi neće moći doživjeti razinu transcendencije, neće moći doživjeti u pravom smislu te riječi odnos s Bogom i prema Bogu.» Odnos prema Bogu nije kao svaki drugi odnos, ali djeluje kao i svaki drugi.⁹⁶

Tri ključne teme obiteljske kateheze

1. Stvarnost suvremene obitelji, s obzirom na njezine mogućnosti posredovanja i naviještanja vjere, valja vrednovati diferencirano. Postoji, naime, opasnost prezahtjevnog postavljanja prema obiteljima. Isto tako je krivo podcijeniti obitelj u njezinoj duhovnoj kompetenciji, ponajprije onda kada ona naizvan djeluje nevjernički ili prema vjeri ravnodušno. Obrat u pastoralu, od obitelji kao objekta prema obitelji kao subjektu, kao odgovornom nositelju evangelizacije, ne smije, zbog prezahtjevnosti, dovesti do isključenja određene obitelji. Obiteljska kateheza znači da svaka obitelj ima pravo iznaći svoj put, ritam i metodu kako bi rasla u vjeri, kako bi je živjela te i kasnijim

⁹⁶ Pozitivno je ocijenjena temeljna nakana Biesingera: ulogu obitelji prilikom pripreme na prvu pričest uzeti vrlo ozbiljno. Ponuđene pomoći za obitelj odriču se pritiska masivnoga utjecaja od strane zajednice. Pod motom «svi pripadaju tu» nitko nije ostavljen izvan i svaki je pojedini u svojoj individualnosti shvaćen ozbiljno. Iz toga rezultira jedna otvorenost miljea za roditelje i djecu, ako shvate ponuđeni moto ozbiljno i započnu ga živjeti unutar obitelji. Obitelj tako postaje nositelj vjerskoga odgoja, subjekt, nasuprot mnogim dosadašnjim iskustvima u kojima je bila objekt i ciljana skupina pastoralnoga angažmana i napora. Ali postoji nekoliko negativnih elemenata. Čini se da je u ovakvom konceptu obitelj ipak shvaćena kao sredstvo pomoću kojega se dolazi do cilja. Osobno smatram da se treba paziti dodatnog «funkcionaliziranja» obitelji. Roditelji mogu i trebaju pratiti svoju djecu na put prve pričesti, ali – sociološki gledano – vjeronauk za pripremu na sakrament euharistije nije nikada bila izvorna zadaća obitelji, kako se čini da je kod Biesingera. Čini se problematičnim i pitanje hoće li se dovoljno ozbiljno shvatiti individualne i obiteljske povijesti, i je li za njih ostavljeno dovoljno prostora u Biesingerovom konceptu. Jer, gore navedena, otvorenost miljea može privatne životne povijesti, kao i važna obiteljska pitanja prekriti i izmiješati. Nije li ovo stvaranje pritiska da se preko sakramenta obitelj dovede u župu? Ima i drugih problema: moralnost, otac, majka – dijete, nedovoljna kompetentnost... Ni tradicionalni put pripreme na sakrament euharistije (samo u župnoj zajednici), ni radikalno preusmjerenje na obitelj i samo na obitelj, uz povremene inicijative podrške strukture župne zajednice, nisu rješenje za budućnost. Treba tražiti srednji put, župu i obitelj na isti, i jednako «naporni», način uključiti u vjerski odgoj, a zatim i u pripremu na prvu pričest i druge sakramente. Ako se uz to jasno postave neke propozicije, da vjersko poučavanje nije samo «odraditi» program, nego da vjera može igrati ulogu suradnice u životu, to donosi obitelji sigurno olakšanje. Dijalog između zajednice i roditelja je od izvanredne važnosti, kako bi se roditeljima posredovala njihova «roditeljska kompetencija» u vjerskom odgoju. Zajednica treba i može biti pomoć u mistagoškome dijelu kateheze. Usp. A. CARRARA, *Der Weg der Catequesis Familiar in Peru*, Bochum, 1999.

generacijama posredovala. Individualna je potpora prije svega zahtjev vremena, a ne pastoralno shematiziranje.

2. Kateheza je uvijek čin Crkve, i čin u Crkvi, jer stvarno zajedništvo među ljudima prvo je teološko, duhovno i pastoralno mjesto naviještanja vjere. Uz župnu katehezu i školski vjeronauk, obitelj ima nezamjenjivo značenje za daljnji navještaj vjere, upravo zbog svoje specifične moći izgradnje zajednice i zajedništva. Istovremeno valja težiti «umreženju» obitelji s drugim mjestima na kojima se događa učenje, odnosno poučavanje i življenje vjere. Tek tada, i samo u ovakvoj otvorenosti, obitelj ispunjava zadaću i svoje specifično obilježje - dano joj već u naslovu - «Crkva u malom».
3. U usporedbi sa školom i župnom zajednicom, obitelj posreduje i naviješta vjeru ponajprije kroz zajednički život. Svakodnevica jedne obitelji sadrži mnogobrojne prigode za koordiniranje vjerskih sadržaja s aktualnim događanjima i konkretnim iskustvima. Preduvjet je, svakako, ozračje međusobnoga poštovanja i otvorenosti, ponajprije za osjećaje. Stavovi, poput želje i napora biti dobar, oproštenje, skromnost i živjeti mir, djeluju kao plemeniti dio vjerskoga sadržaja, iako se o tome u obitelji ne raspravlja uvijek na «katehetski» način. Kateheza, koja povezuje vjeru i obiteljsku svakodnevicu, događa se – po naravi stvari – nesustavno. Gdje bi elementi sustavne kateheze bili poželjni (Čile) ili bi se nalazili unutar obiteljske kateheze, bilo bi potrebno voditi brigu i o brižnom praćenju pomoću stručnih djelatnika.

«Diferencirana kateheza» ili «različita kateheza» termin je koji moramo imati pred očima kada govorimo o obiteljskoj katehezi. Što to konkretno znači:

- kateheza za obitelj znači: obitelj postaje subjektom katehetskog djelovanja Crkve na onom mjestu gdje se ona nalazi, a ne na onom gdje Crkva ili zajednica misli da se obitelj nalazi;
- kateheza s obitelji znači: obitelj će biti ohrabrena, vođena i podržana, shvatiti i prihvatiti ozbiljno vlastitu odgovornost pri kršćanskom oblikovanju zajedničkoga života;
- kateheza obitelji (ili obiteljska kateheza): obitelj sama odlučuje kojim putem želi poći da bi unutar obitelji navijestila Radosnu vijest.

Umjesto zaključka

a) Od *«mjesta za pružanje usluga» prema «obitelji obitelji»*. Potrebno je da zajednica, kao funkcionalna i djelotvorna struktura, postane «obitelj obitelji», gdje se susreće i prihvaća; gdje se obnavlja i doživljava čudo Pedesetnice: jedinstvo u različitosti. Potrebno je da postane zajednica u kojoj vjernici – svećenici, redovnici i laici – žive i svjedoče «svježe» i vedre, slobodne i nesebične odnose; zajednica koja prihvaća osobe kakvima jesu i koja im dopušta da žive znakovita iskustva bratstva.

b) Od *«klerikalne» zajednice prema zajednici sudjelovanja*. Zajednica treba sve više postajati mjesto odgovornog sudjelovanja, gdje su svi potaknuti da postanu odrasli, aktivni i odgovorni (usp. Ef 4,11-16), i gdje svaki pastoralni djelatnik – u prvom redu svećenik – pomaže ostalim krštenicima obavljati vlastitu službu, prema svojim karizmama.

c) Od *zajednice elita prema zajednici koja prihvaća*. Zajednica treba postati otvorena i ugodna, mjesto gdje se svatko osjeća dobro; gdje se posljednjega uvažava kao najvažnijega, jer mu je to potrebnije nego drugima; gdje nije važna djelotvornost struktura pod svaku cijenu, već poštivanje osoba.

d) Od *zatvorene zajednice prema zajednici u poslanju*. Zajednica se mora otvoriti misionarstvu, mora se usmjeriti «ad extra» sa stavom služenja, te živjeti poslanje, ne kao «osvajanje», već kao «dijeljenje spasenja». Crkvena zajednica postaje to zrelija, što više dijeli žalosti i tjeskobe, radosti i nade ljudi našega vremena.

Temeljni izazov pred kojim se nalazimo nije svakako u promišljanju svećenika i njegova odnosa prema katehezi. Pravi se izazov ne sastoji čak ni u tome da razmišljamo kako i na koji način te u kojoj mjeri uključiti vjernike laike u aktivno pastoralno djelovanje u župi, nego se pravi izazov sastoji u tome da se vjernike tako odgoji i obrazuje da sama njihova izobrazba postane svjedočenjem bića Crkve. To je zapravo uloga župne kateheze u obnovi župne zajednice, koja će se tek onda, iz one «zbrinute», moći razviti u angažiranu zajednicu.

PARISH CATECHESIS IN THE RENEWAL OF A PARISH COMMUNITY

Involvement of the lay faithful in pastoral activities

Ivica Pažin

*Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb – Theology in Đakovo
Đakovo, Croatia*

Summary

The conception of a parish community, its life and activities seems to be clearly defined and determined. Nevertheless, in spite of the excellent conclusions of certain documents of the Second Vatican Council, and numerous later created pastoral and catechetical guidelines and most recent document of the Croatian Bishops' Conference: "Parish catechesis in the renewal of a parish community – plan and programme", we are becoming aware of the fact that the very "tissue of the Church – parish community", is in fact, the community which has to pass the way from the community "provided for" to the engaged community, if it really wants to be the living tissue of the Gospel and of the Good News. Parish catechesis and the engagement of the lay faithful, seen from the perspective of the reflections on the role of priests in this process, are only some of the elements elaborated in this article. To overcome the notion "if we cannot change facts, let's change the terminology", the article presents some reflections on parish communities from the point of view of theology and ecclesiology, on the role of the new Programme in parish catechesis, the role of priests and the lay faithful in the renewal of a parish community. All of this is presented first from the perspective of a parish community, then from the perspective of basic communities, that is to say, the living circles of the faithful. The fundamental challenge we are facing does not even include the consideration of how, and to what extent we should include the lay faithful into active pastoral work in their parishes. The real challenge is presented in the necessity to instruct and educate the faithful, so that their mere education bears witness to the fundamental nature of the Church. This is the real role of parish catechesis in the renewal of a parish community which will only after this process develop from the "provided for" into an engaged community.

Key words: *the Church, parish community, living circles of the faithful, parish catechesis, priest, lay faithful, parish community – "provided for" and engaged.*